

Területi szakmatámogatási rendszer létrehozása, szakmatámogatási feladatok ellátása – 2021 (TSZR2021)
Szakmafejlesztési és szakmatámogatási rendszer kialakítása Vas és Zala megyében (TSZR2021-1491)
Szakmafejlesztési és szakmatámogatási rendszer kialakítása Győr-Moson-Sopron és Veszprém megyékben (TSZR2021-1481)

Átfogó járási szociális felmérés és helyzetkép

- A szociális ellátások és szolgáltatások helyzete a Szentgotthárdi járásban -

Készítők:

Dr. habil. Csizmadia Zoltán, szociológus (szakmai vezető)

Dr. Kóbor Krisztina, szociálpolitikus, szociális munkás

Dr. Tóth Péter, szociológus

Oszter Bettina, szociális munkás, közösségi és civil tanulmányok

Böcz Tamara, szociológia, nemzetközi gazdálkodás szakértő

2024.október 30.

Tartalomjegyzék

1. Vizsgálati célok és indokok	3
2. Alkalmazott kutatási módszerek	6
2.1. Dokumentum-elemzés	6
2.2. Fenntartói, intézményi/szervezeti, szakértői interjúk	7
2.3. Esettanulmányok - érintettek célcsoportja	10
3. A dokumentált szociális helyzetkép	12
3.1. Demográfiai folyamatok	13
3.2. Köznevelési intézményekkel való ellátottság	17
3.3. Hátrányos helyzetű lakónépesség	18
3.4. Munkanélküliség	19
3.5. Fogyatékosokkal élők helyzete	20
3.6. Civil szervezetek	21
3.7. Következtetések	22
4. A szociális ellátások helyzete – a szolgáltatói oldal	24
4.1. Falu- és tanyagondnoki szolgálat	24
4.2. Védőnői vélemények	28
4.3. Család- és Gyermekjóléti Központ	29
4.4. Városi Gondozási Központ	32
4.5. Bölcsődei ellátás	35
4.6. Fogyatékosügyi tanácsadók	36
4.7. Polgármesteri, jegyzői vélemények a járásról és a szolgáltatásokról	37
4.8. Gondviselés Háza Fogyatékosok Otthona	39
4.9. Következtetések	39
5. Érintettek és igénybevevők – esettanulmányok	42
5.1. A szociális szolgáltatás célcsoportjainak tájékozottsága és a szolgáltatást igénybe vevők elégedettsége a szolgáltatásokkal (1. esettanulmány)	43
5.2. Strukturális – szerkezeti problémák feltárása az ellátórendszerben (2. esettanulmány)	45
5.3. Mainstream-e a családsegítés szolgáltatás? (3. esettanulmány)	47
5.4. Következtetések	49
6. Összefoglaló	51
6.1. Ellátások/szolgáltatások	51
6.2. Érintett lakosság, igénybevevők	54
Források	58
Mellékletek	60

1. Vizsgálati célok és indokok

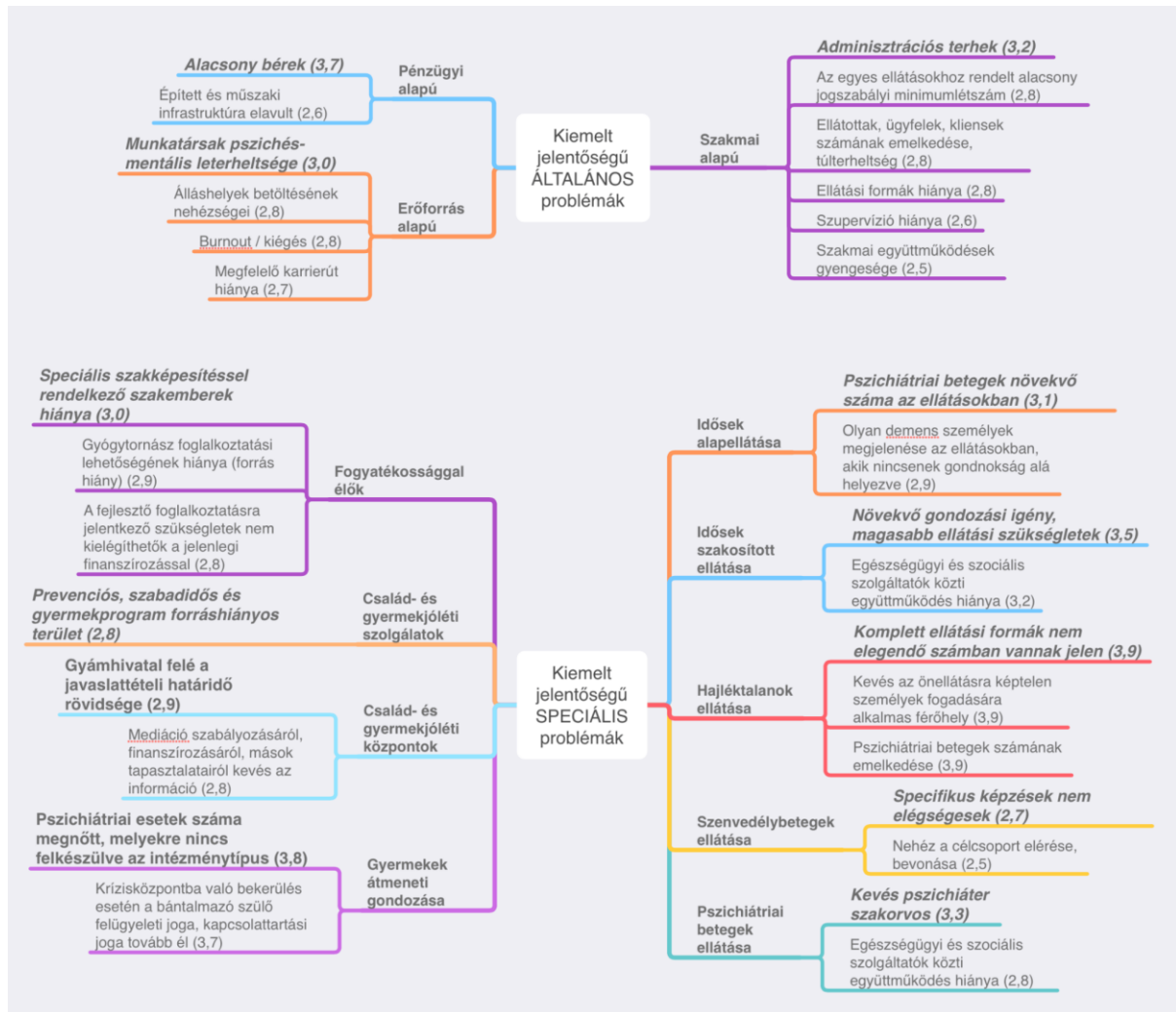
Az átfogó szociális helyzetkép és felmérés készítésének háttérében az áll, hogy a Szentgotthárdi járás vonatkozásában célszerű lenne empirikus eszközökkel megvizsgálni a szociális ellátások aktuális helyzetét, azok elérhetőségét, tartalmát és formáját, a lakossági hozzáférés biztosítottságát, az elvárt és az önként vállalt ellátások, szolgáltatások arányát és összetételét. Azt, hogy melyek a hiányzó ellátások és szolgáltatások az adott térségben, ennek mi az oka, továbbá milyen megoldásokkal lehet ezeket a hiányosságokat kezelni, általában milyen reális szolgáltatásfejlesztési megoldások a leginkább célra vezetőek.

Kiinduló előfeltevésünk az, hogy a kötelezően biztosítandó ellátásokat az önkormányzatok dokumentáltan biztosítják, de valós szolgáltatás nem minden esetben tartozik hozzá, vagy csak szűkített tartalommal.

A korábbi kérdőíves kutatásunk és az ebből készült összefoglaló tanulmány (Csizmadia – Kóbor – Tóth 2023) fókuszpontjában az állt, hogy a szociális intézmények milyen aktuális szolgáltatási/ellátási nehézségekkel és kihívásokkal szembesülnek mindennapi működésük során, ezekre miként tudnak saját belső erőforrásaik, mechanizmusaik és kapacitásaik mellett adott pillanatban reagálni, illetve milyen konkrét, kézzelfogható szükségletek és igények fogalmazódnak meg a módszertani szakmai támogatás, a szakmafejlesztés lehetséges irányai, formái és beavatkozásai szempontjából.

Az egy évvel korábbi felmérés során összesen 24 általános, és 55 specifikus probléma lett beazonosítva és vizsgálva. A feltárt eredmények egy szakmatámogatási- és fejlesztési problématerkép kidolgozását alapozták meg. Az ezen elemzési célokat szolgáló empirikus vizsgálat alapját 2022 novemberében és decemberében, két vármegye (Győr-Moson-Sopron és Veszprém) szociális szolgáltatási helyein készített, online, szakmai célcsoport által kitöltött kérdőíves felmérés adatbázisa jelenti. Összesen 201 darab elemezhető személyi kérdőív alkotja a mintát, amely 166 szociális szolgáltatási helyet reprezentál a vizsgált két térségben. Három markáns alapprobléma egyértelműen kiemelkedik súlyossága, jelentősége szempontjából a felmért tényezők komplex halmazából. A szociális ellátórendszer legnagyobb problémája egyértelműen az alacsony bérekkel összefüggő komplex kihívás. A működési nehézségek rangsorának második elemét az adminisztrációs terhek jelentik, a harmadik kulcstényező pedig a munkatársak pszichés-mentális leterheltsége.

1.1. ábra: Kiemelt jelentőségű általános és speciális problémák problémátípusok és ellátási területek szerint, 2023

Magyarázat: a pontszámok minimum értéke = 1 (egyáltalán nem probléma) ... maximum értéke = 4 (nagyon nagy probléma)

Forrás: Csizmadia – Kóbor – Tóth 2023

A szociális intézmények összetett és súlyos szolgáltatási/ellátási nehézségekkel és kihívásokkal szembesülnek mindennapi működésük során, ezekre kénytelenek saját belső erőforrásaik, mechanizmusaik, kapacitásaik és kényszerlépéseik sokaságával az adott pillanatban reagálni, illetve konkrét, kézzelfogható azonnali szükségletek és igények fogalmazódnak meg a módszertani szakmai támogatás, a szakmafejlesztés lehetséges irányai, formái és beavatkozásai szempontjából.

Az átfogó, terepmunkára épülő empirikus jellegű járási szociális felmérés és helyzetkép elkészítésének vezérfonalát jelentő kutatási kérdéscsoportunk egy kulcskérdésből indulnak ki (kutatási alapkérés), illetve két nagyobb vizsgálati dimenzió mentén rendeződnek el (ellátási/szolgáltatási oldal, érintetti/lakossági oldal).

Összesen 10 kutatási kérdést határoztunk meg a tervezési folyamatban, ezek a terepmunka tervezése során még változhatnak, bővíthetnek.

Kutatási alapkérdés

AK1: A kutatás alapvető kérdése arra vonatkozik, hogy az érintett járások vonatkozásában ténylegesen elérhetőek-e a jogszabály által kötelezően előírt szociális ellátások?

Kutatási kérdések

Ellátások/szolgáltatások

K1: Az ellátások a szociális törvény szerinti tartalommal, az adott ellátási típus valamennyi szolgáltatási elemét biztosítják-e, vagy csak szűkített tartalommal valósulnak meg?

K2: A fenntartói szándékon túli milyenek a valóságos szolgáltatások tényleges paraméterei? Miért, olyanok amilyenek? Milyen következményei vannak ennek a helyzetnek?

K3: Vannak-e esetleg önként vállalt, az elvárton felül biztosított ellátások, szolgáltatások?

K4: A hozzáférés valóban biztosított-e a lakosok számára? Milyen módon?

K5: Ha hiányoznak szolgáltatások/ellátások, akkor annak mi az oka? (abszolút problémák az ellátórendszerben)

K6: A hiányzó ellátások a járáson kívül elérhetőek-e máshol a lakosság számára?

Érintett lakosság, igénybevevők

K7: Milyen az érintett lakosság, vagy akár a tényleges igénybevevők tapasztalata és véleménye a szociális ellátások fenti jellemzőiről (ismerik-e, igénybe tudják-e venni, mi a véleményük, mennyire elégedettek, milyen problémákat látnak?)

K8: Amennyiben a megfelelő szolgáltatások biztosítottak, de a lakosság nem veszi őket igénybe, akkor ennek mi az oka? (strukturális vagy szerkezeti problémák feltárása az ellátórendszerben)

K9: A családsegítés szolgáltatás, mint a szociális háló alapját nyújtó szolgáltatás (ahova elvileg az általa működtetett jelzőrendszeren keresztül minden információ befut) valóban tudja-e teljesíteni ezeket az elvárásokat? Mainstream-e a családsegítés szolgáltatás?

2. Alkalmazott kutatási módszerek

A járás átfogó szociális elemzése során úgynevezett kevert módszertan alkalmazása volt indokolt, kvalitatív és kvantitatív eszközök kombinációjával készült az empirikus felmérés. Egy feltáró, megalapozó, szekunder adatokra és információkra építő eszköz (dokumentum-elemzés) és két leíró, illetve magyarázó célokat szolgáló, primer információkra épülő módszertani megoldás (interjú/csoportos interjú, esettanulmányok) együttes alkalmazására került sor terepkutatás keretében végzett adatgyűjtéssel.

A járási szociális felmérés során három szinten közelíthetők meg a releváns és elsődleges elemzési egységek:

- A járások és településeik, mint autonóm helyi társadalmak és közösségek (dokumentum-elemzés, statisztikai adatok).
- A szociális ellátásokban érintett lokális-térségi intézményi-szervezeti mező tagjai, ellátási kötelezettséggel rendelkező fenntartó intézmények, szociális intézmények, helyi önkormányzatok, civil szervezetek stb. azok vezetői, szakemberei (interjúk, fókuszcsoportok).
- Az érintettek, igénybevevők célcsoportját reprezentáló személyek/családok/háztartások, mint egyedi esetek, történetek, helyzetek (esettanulmányok, tematikus fókuszcsoportos beszélgetések).

2.1. Dokumentum-elemzés

A kiválasztott járás esetében minden településen, illetve járási szinten is megvizsgáltuk az előzetesen rendelkezésre álló (online elérhető) és a terepmunka során begyűjtött releváns dokumentumokat (pl. Szolgáltatástervezési koncepció, Helyi esélyegyenlőségi program, ezekhez kapcsolódó helyzetelemzések, intézményi beszámolók stb.). Ezeket kiegészítve és alátámasztva felhasználásra kerültek a TEIR adatbázisból kinyert, legfrissebb adatok. Ez egyrészt segíti a terepmunkára való felkészülést, másrészt kiinduló képet ad arról, hogy a szociális szolgáltatások esetében milyen jellemzői vannak papíron az egyes ellátásoknak, egyáltalán milyen képet festenek a szociális helyzetről települési és/vagy járási szinten a feldolgozott szakmai anyagok.

2.2. Fenntartói, intézményi/szervezeti, szakértői interjúk

A terepkutatás során többkörös, visszacsatolós interjúsorozat megszervezésére került sor a járásban szociális szolgáltatást nyújtó intézmények, szervezetek, illetve a települések vezetőivel és szakmai képviselőivel. Az interjúkat, az előzetes felkészítés alapján egyetemi hallgatók, illetve egyetemi oktatók készítették el.¹ Az interjúk tartalmi felépítése az alábbi témaköröket érintette: (1) általános kérdések a járás, illetve a település helyzetéről, kihívásairól, problémáiról, a szociális ellátórendszerről; (2) egy adott ellátáshoz típusfüggően kapcsolódó kérdéscsoport; (3) a szolgáltatásokkal kapcsolatos jövőképek, scenáriók. (Interjú vázlatot lásd 1. számú melléklet.)

A Szentgotthárdi járásban végzett adatgyűjtés megvalósítására öt nap, egy munkahét volt betervezve. Az adatfelvétel 2024. április 8-a és április 12-e között zajlott. Ezt egészítette ki egy online interjú kör, ami egy, a hét során bürokratikus ügyviteli problémák miatt kimaradt szegmens (védőnők) megkérdezését szolgálta. Az adatgyűjtés során, ahol ehhez a megszólított interjúalanyok hozzájárultak, hangfelvétel készült. Az interjúk munkanapokon, munkaidőben, legtöbb esetben az interjúalany munkahelyén készültek el. Az interjúk hossza, a témák mélységének függvényében fél óra és egy óra között alakult.

Amennyiben erre lehetőség nyílt, úgy a szakértők felkérését kaptak arra vonatkozóan, hogy munkájuk jellegét a terepen is bemutassák, ezzel kapcsolatot építve a kutatás során megszólítani kívánt másik csoport, a szociális szolgáltatásokat igénybe vevők, az érintettek csoportjával, ezzel segítve az adatfelvevők munkáját.

2.1. táblázat: Az elkészült szakértői interjúk paraméterei

¹ A kutatásban részt vevő oktatók: Dr. Csizmadia Zoltán, Dr. Kóbor Krisztina, Dr. Tóth Péter, Böcz Tamara, Oszter Bettina

A kutatásban részt vevő hallgatók: Papp Dorottya, Windt Anita, Bazsó Gábor, Kákai Anita, Csiba Dalma, Zsédely Zsolt, Burián Viktória, Dedics Virág, Holzmann Viktória, Kristóf Letícia, Lukás Júlia, Reizinger Gyula, Stankovits Sándor, Tercz Sára, Tóth Anett

Interjúalany neve	Interjúalany beosztása, típusa,	Interjú időpontja	Település
Pékó Tamás Lajos	polgármester	2024. 4. 8.	Rönök
Török Balázs	falugondnok	2024. 4. 8.	Rönök
Szukics Veronika	falugondnok	2024. 4. 8.	Csörötnek
Dancsecs Zsolt	jegyző	2024. 4. 8.	Szentgotthárd
Gyécsek József	tanyagondnok	2024. 4. 8.	Felsőszölnök
Gyécsek Józsefné	önkormányzati hivatalsegéd	2024. 4. 8.	Felsőszölnök
Horváthné Boldizsár Borbála	polgármester	2024. 4. 8.	Rábagyarmat
Lancsák Sándor	falugondnok	2024. 4. 8.	Rábagyarmat
Uhor Anita	esetmenedzser, intézményvezető	2024. 4. 9.	Szentgotthárd
Cser Nikoletta	esetmenedzser, intézményvezető helyettes, járási jelzőrendszeri tanácsadó	2024. 4. 9.	Szentgotthárd
Ozsvári Erika	óvodai és iskolai szociális segítő	2024. 4. 9.	Szentgotthárd
Cseszneg Ádám	óvodai és iskolai szociális segítő	2024. 4. 9.	Szentgotthárd
Dr. Dancseczné Kovács Tünde	intézményegység-vezető (bölcsőde)	2024. 4. 9.	Szentgotthárd
Doncsecz András	polgármester	2024. 4. 9.	Kétvölgy
Nagy Miklós	polgármester	2024. 4. 9.	Gasztony
Pungor Zoltán	falugondnok	2024. 4. 9.	Vasszentmihály
Császár István	polgármester	2024. 4. 9.	Vasszentmihály
Sáfárné Pintér Ildikó	falugondnok	2024. 4. 9.	Gasztony
Monek Zsolt	polgármester	2024. 4. 9.	Alsószölnök
Rackerné Joó Irma	falugondnok	2024. 4. 9.	Alsószölnök
Ropos-Csató Melinda	központvezető	2024. 4. 10.	Szentgotthárd
Pfeifer Ibolya	házi segítségnyújtás vezető gondozónő	2024. 4. 10.	Szentgotthárd
Németh Hajnalka	támogató szolgálat és közösségi pszichiátriai ellátás vezető	2024. 4. 10.	Szentgotthárd
Jakab Krisztina és Hegyiné Tóth Mária	gondozónők, Városi Gondozási Központ	2024. 4. 10.	Szentgotthárd
Ropos Gábor	polgármester	2024. 4. 10.	Felsőszölnök
Domiterné Molnár Annamária	polgármester	2024. 4. 10.	Rátót
Málovics Beáta, Szalai Kamilla	fogyatékosügyügyi tanácsadók	2024. 4. 10.	Szombathely
Kovács Roland	falugondnok	2024. 4. 10.	Nemesmedves
Mesics Ferenc	polgármester	2024. 4. 10.	Nemesmedves
Fülöp Tamás	falugondnok	2024. 4. 10.	Rátót
Fodor Sándor	polgármester	2024. 4. 10.	Apátistvánfalva
Monek Dávid	polgármester	2024. 4. 10.	Magyarlak
Dolgosné Soós Zsuzsanna	falugondnok	2024. 4. 10.	Magyarlak
Nagy Attila	polgármester	2024. 4. 10.	Orfalu
Bodó Csabáné Betti		2024. 4. 11.	Csákánydoroszló
Takács Róbert	polgármester	2024. 4. 11.	Kondorfa

Interjúalany neve	Interjúalany beosztása, típusa,	Interjú időpontja	Település
Cziráki Annamária	falugondnok, vezető	2024. 4. 11.	Nádasd
Huszár Gábor	polgármester	2024. 4. 11.	Szentgotthárd
Dancsecz Csaba	falugondnok	2024. 4. 11.	Kondorfa
Doncsecz Tamás	falugondnok	2024. 4. 11.	Kétvölgy
Rogán Valéria	polgármester	2024. 4. 11.	Szakonyfa
Bodó Csabáné	telephely vezető, Gondviselés Háza - Fogyatékosok Otthona	2024. 4. 11.	Csákánydoroszló
Sándor Ágnes	szakmai vezető	2024. 4. 12.	Szombathely
Herczeg Rita Czotter-Póczik Anett Horváth Luca Vadászné Jandrasits Mária Füzes Petra Vilics Annamária	védőnő	2024. 5. 16.	online interjú
Németh Renáta	mentor védőnő	2024. 5. 16.	online interjú
Kozma Judit	Falugondnokok Vas és Győr-Moson- Sopron Megyei Egyesületének elnöke	2024. 4. 11.	Körmend

Forrás: saját összeállítás

A kutatás előtt végzett előzetes felmérés alapján 70 fő, potenciális interjúalany beazonosítása történt meg, ami a terepen töltött időszak során további bővítésre került. A bővebb listára a szociális ellátórendszer egyes elemeit működtető szervezetek és intézmények mellett, a járás speciális fekvéséből és nemzetiségi viszonyaiból kifolyólag az egyes települések nemzetiségi (német, ill. szlovén) kisebbségi önkormányzatai is felkerültek. Az adatfelvétel idején összesen 53 interjúalanyt sikerült megszólítani a szakmai oldalon, 46 interjú keretében. A járás 16 településéből mindegyikben sikerült interjút készíteni helyben valamilyen szolgáltatóval, fenntartóval. Egy település, Csörötnek kivételével mindegyik település polgármesterét sikerült megszólaltatni az adatgyűjtés folyamán. Hasonló volt a helyzet a falugondnokokkal is, szintén csak egy településen nem sikerült egyeztetni interjút.

A fentebb már említett bürokratikus problémák a védőnői szolgálat esetében merültek fel. Az adatgyűjtés hetére nem sikerült időben rendezni a járás védőnőit koordináló szombathelyi Vas Vármegyei Markusovszky Egyetemi Oktatókórház hozzájárulását, így a járásban dolgozó hét védőnővel az adatgyűjtés végzetével, online interjú csoportos interjú készült. Nem sikerült engedélyt szerezni a Rábaparti Integrált Szociális Intézmény meglátogatására sem, így az itt dolgozók meglátásai, értékelése hiányzik az adataink közül.

2.3. Esettanulmányok - érintettek célcsoportja

Járásonként 3-3 darab esettanulmány készült. Vertikális (problémafókuszú) esettanulmányok elkészítése volt indokolt. Az esettanulmány így független a településtől vagy időbeliségtől, csak és kizárólag az elkészültének időpillanatában egy speciális problémát emel ki. Mindegyik esettanulmány egy-egy speciális problémát tárgyal:

1. esettanulmány különleges problémája, amit a fókuszba állít: Milyen az érintett lakosság, vagy akár a tényleges igénybevevők tapasztalata és véleménye a szociális ellátások fenti jellemzőiről (ismerik-e, igénybe tudják-e venni, mi a véleményük, mennyire elégedettek, milyen problémákat látnak?)
2. esettanulmány speciális problémája: Amennyiben a megfelelő szolgáltatások biztosítottak, de a lakosság nem veszi őket igénybe, akkor ennek mi az oka? (strukturális vagy szerkezeti problémák feltárása az ellátórendszerben)
3. esettanulmány különleges fókusza: A családsegítés szolgáltatás, mint a szociális háló alapját nyújtó szolgáltatás (ahova elvileg az általa működtetett jelzőrendszeren keresztül minden információ befut) valóban tudja-e teljesíteni ezeket az elvárásokat? Mainstream-e a családsegítés szolgáltatás?

2.2. táblázat: Az elkészült érintetti interjúk paraméterei –

Interjúalany alapadatai	Kapcsolódó szolgáltatás	Időpont	Település
nő	jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, étkeztetés, falugondnoki szolgáltatás	2024. 04. 10.	Rátót
90 éves férfi	jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, falugondnoki szolgáltatás, étkeztetés	2024. 04. 10.	Rátót
nő	étkeztetés, falugondnoki szolgáltatás	2024. 04. 10.	Rátót
férfi	étkeztetés, falugondnoki szolgáltatás	2024. 04. 10.	Rátót
90 éves nő	étkeztetés, falugondnoki szolgáltatás	2024. 04. 10.	Rátót
nő	falugondnoki szolgáltatás	2024. 04. 11.	Kondorfa
nő	falugondnoki szolgáltatás	2024. 04. 11.	Kondorfa
80 éves nő	étkeztetés, falugondnoki szolgáltatás	2024. 04. 11.	Kondorfa
nő	étkeztetés, falugondnoki	2024. 04. 11.	Kondorfa
74 éves férfi	étkeztetés	2024. 04. 10.	Szentgotthárd
65 éves nő	étkeztetés	2024. 04. 10.	Szentgotthárd
82 éves nő	falugondnoki szolgáltatás, étkeztetés	2024. 04. 08.	Felsőszőlők
92 éves férfi	étkeztetés, falugondnoki szolgáltatás, házi segítségnyújtás	2024. 04. 09.	Gasztony
férfi	falugondnoki szolgáltatás, gondosóra	2024. 04. 09.	Gasztony
83 éves nő	falugondnoki szolgáltatás, étkeztetés, gondosóra	2024. 04. 09.	Gasztony
68 éves nő	étkeztetés, idősek nappali ellátás	2024. 04. 10.	Szentgotthárd
82 éves férfi	étkeztetés, idősek nappali ellátása	2024. 04. 10.	Szentgotthárd
nő	étkeztetés, idősek nappali ellátása	2024. 04. 10.	Szentgotthárd
88 éves nő	étkeztetés, falugondnoki szolgáltatás, gondosóra	2024. 04. 10.	Magyarlak
nő	falugondnoki szolgáltatás	2024. 04. 08.	Rábagyarmat
nő	étkeztetés	2024. 04. 08.	Rábagyarmat
nő	étkeztetés, falugondnoki szolgáltatás	2024. 04. 08.	Csörötnek
csoportos spontán beszélgetés, 5 fő nő	falugondnoki szolgáltatás	2024. 04. 09.	Alsószőlők

Forrás: saját összeállítás

3. A dokumentált szociális helyzetkép

Jelen fejezetben a Szentgotthárdi járás társadalmi helyzete kerül feltérképezésre. A helyzetkép a rendelkezésre álló dokumentumok, valamint adatbázisok másodelemzésével készült, amelyben a TEIR HEP online adatbázisából gyűjtött adatok, valamint a települések által publikált aktuális Helyi Esélyegyenlőségi Programok (továbbiakban HEP) kerültek elemzésre. Az alábbiakban táblázatos formában láthatóak azon konkrét kutatási jelentések, melyek feldolgozására sor került, valamint azon települési weblapok, melyek az adatok hitelességének ellenőrzésére szolgáltak.

3.1. Táblázat: Feldolgozott forrásanyagok

<i>Település</i>	<i>Dokumentum neve</i>	<i>Dokumentum típusa</i>	<i>Kiadás/letöltés éve</i>
<i>Alsószőlők</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2024.
	https://www.alsoszolnok.hu/	Honlap	2024. szeptember 12.
<i>Apátistvánfalva</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2023.
	https://apatistvanfalva.hu/	Honlap	2024. szeptember 23.
<i>Csörötnek</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2024.
	https://csorotnek.hu/	Honlap	2024. szeptember 9.
<i>Felsőszőlők</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2024.
	https://www.felsoszolnok.hu/	Honlap	2024. szeptember 23.
<i>Gasztony</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2023.
	https://gasztony.hu/	Honlap	2024. augusztus 29.
<i>Kétvölgy</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2024.
	https://www.ketvolgy.hu/	Honlap	2024. augusztus 28.
<i>Kondorfa</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2023.
	https://www.kondorfa.hu/	Honlap	2024. szeptember 26.
<i>Magyarlak</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2024.
	https://www.magyarlak.hu/	Honlap	2024. szeptember 27.
<i>Nemesmedves</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2023.
	https://kh.ratot.hu/		2024. augusztus 25.
<i>Orfalu</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2024.

	https://www.orfalu.hu/	Honlap	2024. szeptember 3.
<i>Rábagyarmat</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2023.
	https://kh.ratot.hu/		2024. augusztus 25.
<i>Rátót</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2024.
	https://kh.ratot.hu/	Honlap	2024. szeptember 9.
<i>Rönök</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2022.
	https://ronok.hu/	Honlap	2024. szeptember 3.
<i>Szakonyfalu</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2024.
	https://web.tarjanpuszta.hu/	Honlap	2024. augusztus 28.
<i>Szentgotthárd</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2022.
	https://www.szakonyfalu.hu/	Honlap	2024. augusztus 26.
<i>Vasszentmihály</i>	Helyi Esélyegyenlőségi Program	Kutatási jelentés	2023.
	http://vasszentmihaly.hu/	Honlap	2024. szeptember 26.
<i>Országos Területfejlesztési és Területrendezési Rendszer</i>	HEP tabló	statisztikai adatbázis	2024. július 31.
<i>Teljes járást összefoglaló</i>	Szentgotthárdi Járási Esélyteremtő Programterv	Kutatási jelentés	2015.

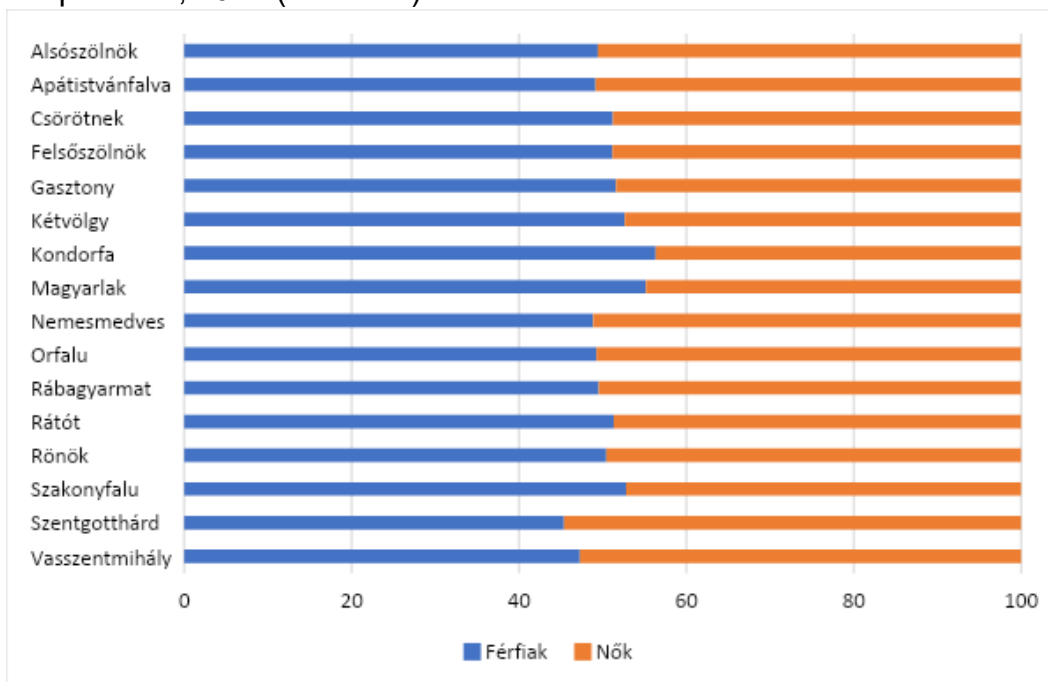
Forrás: saját szerkesztés

A fejezetben bemutatásra kerülnek a demográfiai folyamatok, valamint a szociális, esélyegyenlőségi szempontból kiemelt társadalmi csoportok helyzete, különös tekintettel a fogyatékossgal élők csoportjára, továbbá a járásban jelenlévő civil szervezetek és tevékenységi köreik sajátosságai.

3.1. Demográfiai folyamatok

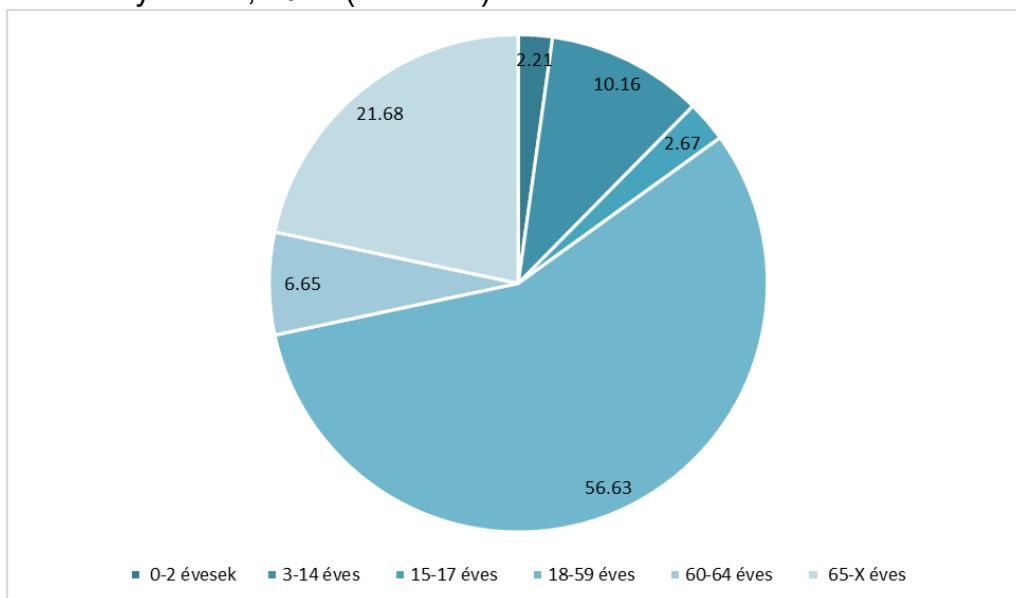
A Szentgotthárdi járást tekintve, a nemeket vizsgálva egyrészt Kondorfa esetében tapasztalható kiugró érték, ahol 60 éves korig a férfiak aránya magasabb, valamint Magyarlakon, ahol ugyanez a tendencia mutatkozik. A járás székhelyén, Szentgotthárdon a nők 5 százalékpontos többsége figyelhető meg, ami betudható az idősebb korosztály erőteljes jelenlétének, mely az országos tendenciát reprezentálja.

3.1. ábra: Az állandó népesség nemek közötti megoszlása a Szentgotthárdi járás településein, 2022 (százalék)

Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

3.2. ábra: A Szentgotthárdi járás állandó népességének megoszlása korosztályonként, 2022 (százalék)

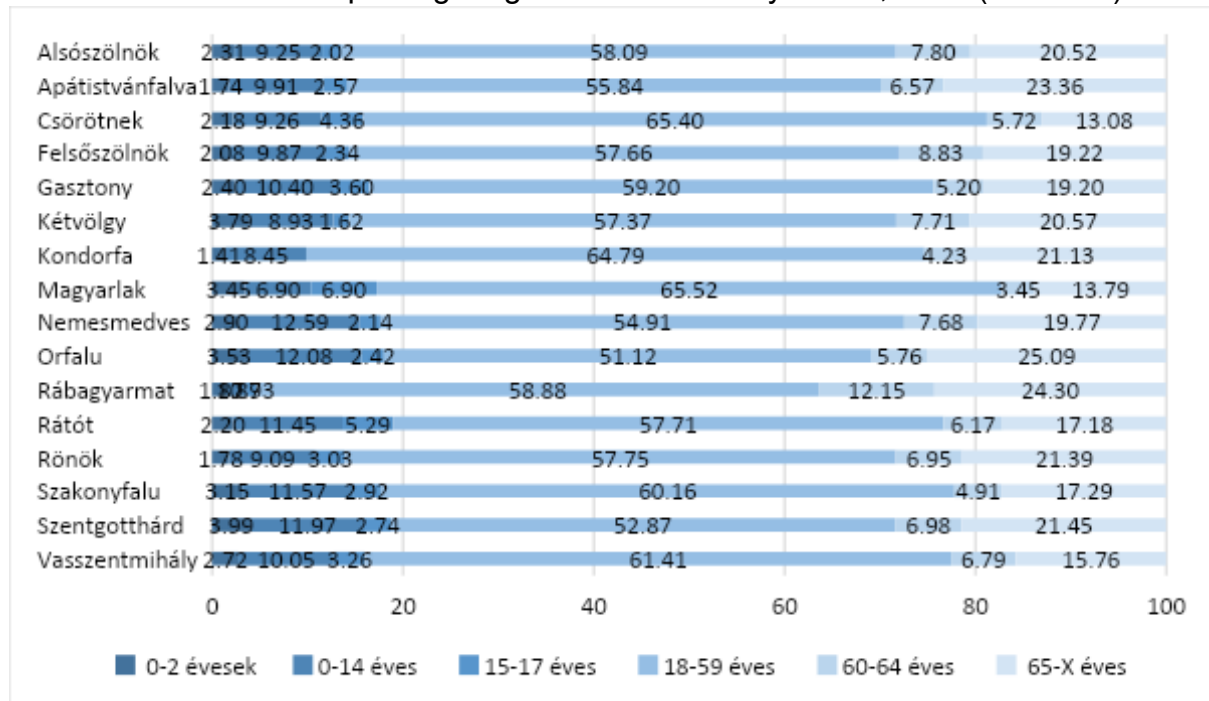

Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

2022-es statisztikai adatok alapján az állandó népesség korosztályok közötti megoszlása járási szinten öregedési tendenciát mutat. A 60 éven felüliek a járás népességének megközelítőleg 28,3%-át teszik ki, amelytől elmarad a 18 év alattiak

megközelítőleg 15,1%-os aránya. Az aktív korúak aránya az állandó népesség közel 57%-át teszi ki. Az alábbi ábrán a települési szintű eltérések kerülnek feltüntetésre.

3.3. ábra: Az állandó népesség megoszlása korosztályonként, 2022 (százalék)

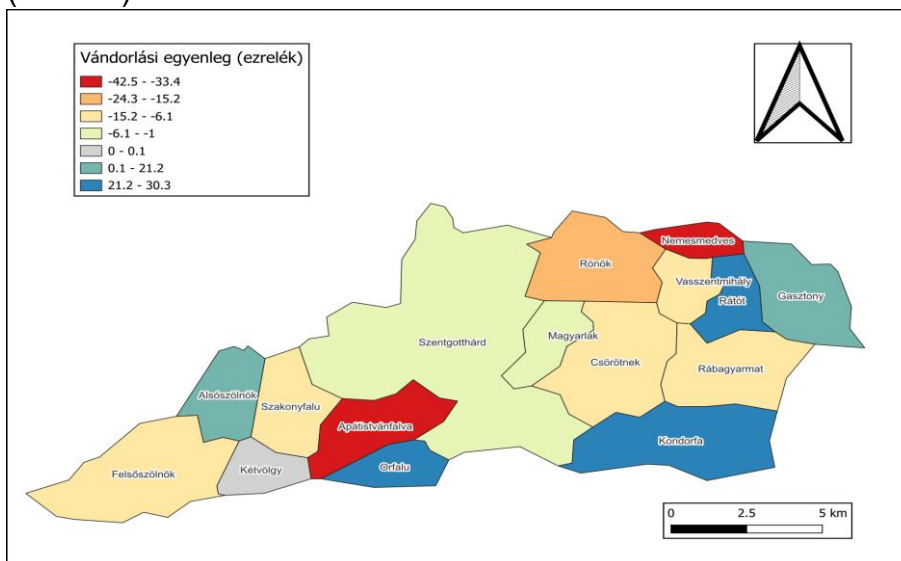

Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

A Szentgotthárdi járás településeinek társadalmára az előregedés jellemző. A korosztályonkénti megoszlás jelentős eltérést mutat. A 60 éven felüliek aránya 9 településen meghaladja a 10%-os eltérést a gyermekkorúak arányától. Kiemelkedik közülük Alsószölnök, Apátistvánfalva, Kondorfa és Rönök, de kedvezőtlen képet fest Rábagyarmat helyi társadalma is, ahol a két kiemelt korosztály közötti eltérés közel 32%-os. Összességében Kondorfa és Rábagyarmat települések esetében a legszembetűnőbb az aránybeli eltérés. Ezen településeken a gyermekkorúak aránya 9,9% alatti, Rábagyarmat településen 4,6%. Legalacsonyabb eltérést Csörötnek, Rátót és Szakonyfalu mutat 3-4,4%-al, de kiemelkedik Magyarlak, ahol a gyermekkorúak, valamint 60 éven felüliek aránya egyensúlyban van.

A vándorlási egyenleget tekintve, a települések jellemzően negatív tendenciát mutatnak. Különösen Nemesmedves és Apátistvánfalva településeken kiemelten súlyos a helyzet, ahol az elvándorlási egyenleg meghaladja a 33.4 ezreléket. Habár Nemesmedves település kiugró értéket mutat, figyelembe kell venni annak rendkívül alacsony lakosságát (27 fő).

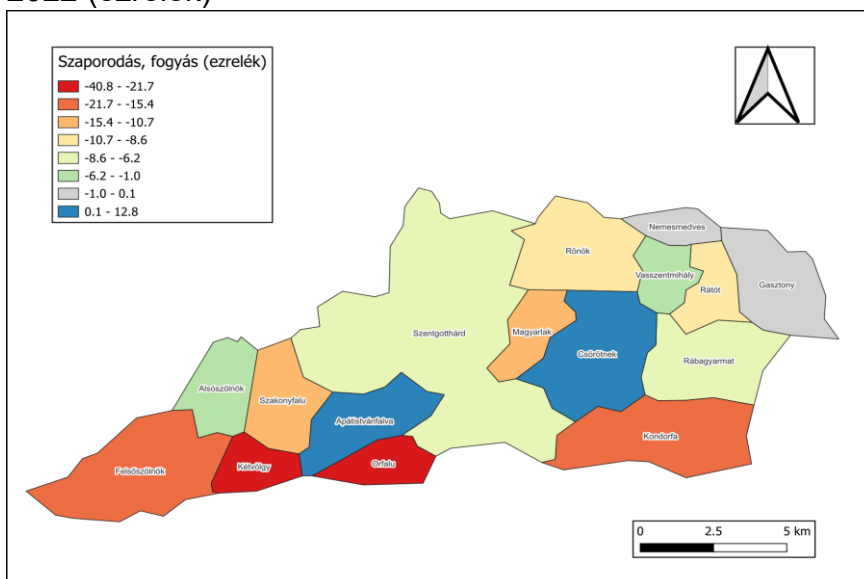
3.4. ábra: Belföldi vándorlási egyenlege a Szentgotthárdi járás településeinek, 2022 (ezrelék)

Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

A helyzet súlyosnak mondható Rónok, Csörötnek, Rábagyarmat és Szakonyfalu településeken is, ahol az elvándorlási egyenleg meghaladja a 9.2 ezreléket. A járásban a tizenhat településből mindössze öt településen figyelhető meg pozitív vándorlási egyenleg Rátót, Kondorfa, Orfalu, Gasztony és Alsószőlőnk, míg Kétvölgy vándorlási egyenlege 0 ezrelék. A beszámoló alapján, a vizsgált települések egy részére jellemző a városból kitelepülő fiatalok, valamint kisgyermekes családok jelenléte.

3.5. ábra: Természetes szaporodás és fogyás a Szentgotthárdi járás településein, 2022 (ezrelék)

Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

A születések számát, valamint a halálozási adatokat tekintve elmondható, hogy természetes fogyás jellemzi a járás településeit. Négy település kivételével minden

településen a természetes fogyás a jellemző. A legsúlyosabb helyzet Kétvölgy és Orfalu esetében figyelhető meg, ahol a természetes szaporodás meghaladja a 21.7 ezreléket 37.74 és 40.82 ezrelékkal. Két település esetében (Gasztony és Nemesmedves) a település lakossága stagnál, természetes szaporodás pedig csak két településen (Csörötnek és Apátistvánfalva) figyelhető meg. A járás többi településén pedig természetes fogyás tapasztalható.

3.2. Köznevelési intézményekkel való ellátottság

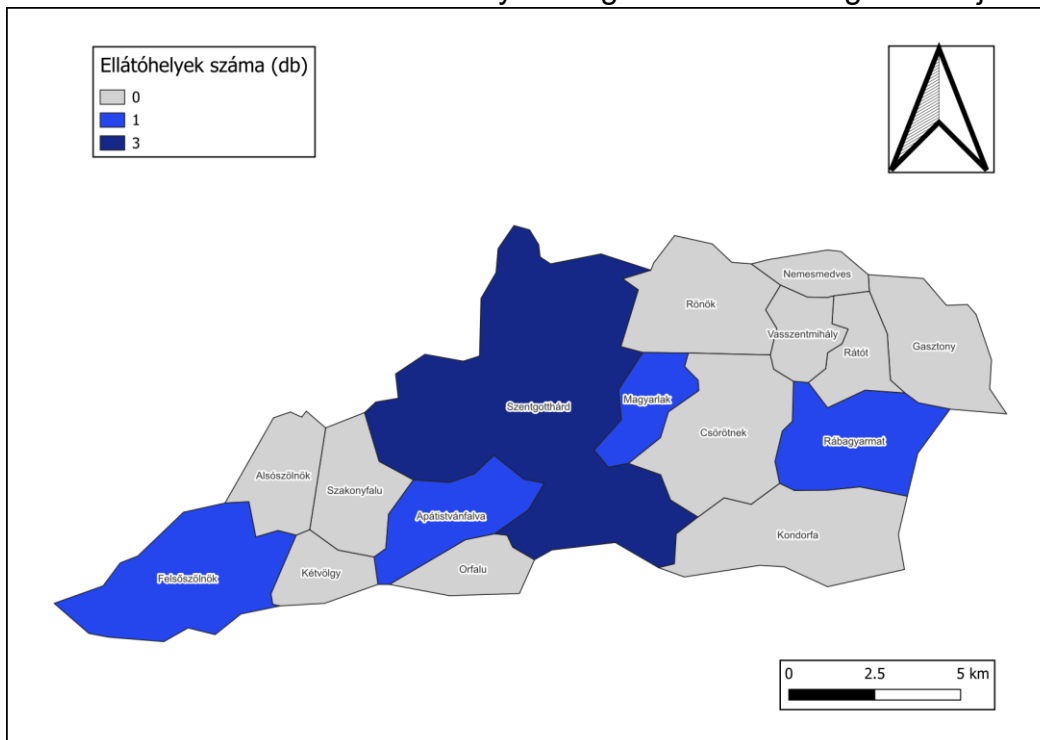
A járás székhelyén 3 iskola működik, ezek a következők:

- Szentgotthárdi Arany János Általános Iskola
- VMSZC III. Béla Technikum és Kollégium, valamint
- Szent Gotthárd Általános Iskola és Gimnázium.

Utóbbi tagintézményt tart fenn Magyarlak településen Magyarlak-Csörötnek Általános Iskola néven, valamint további tagintézményként működnek Rábagyarmaton Szent Gotthárd Általános Iskola és Gimnázium Magyarlak- Csörötnek Általános Iskolája Rábagyarmati Telephely néven.

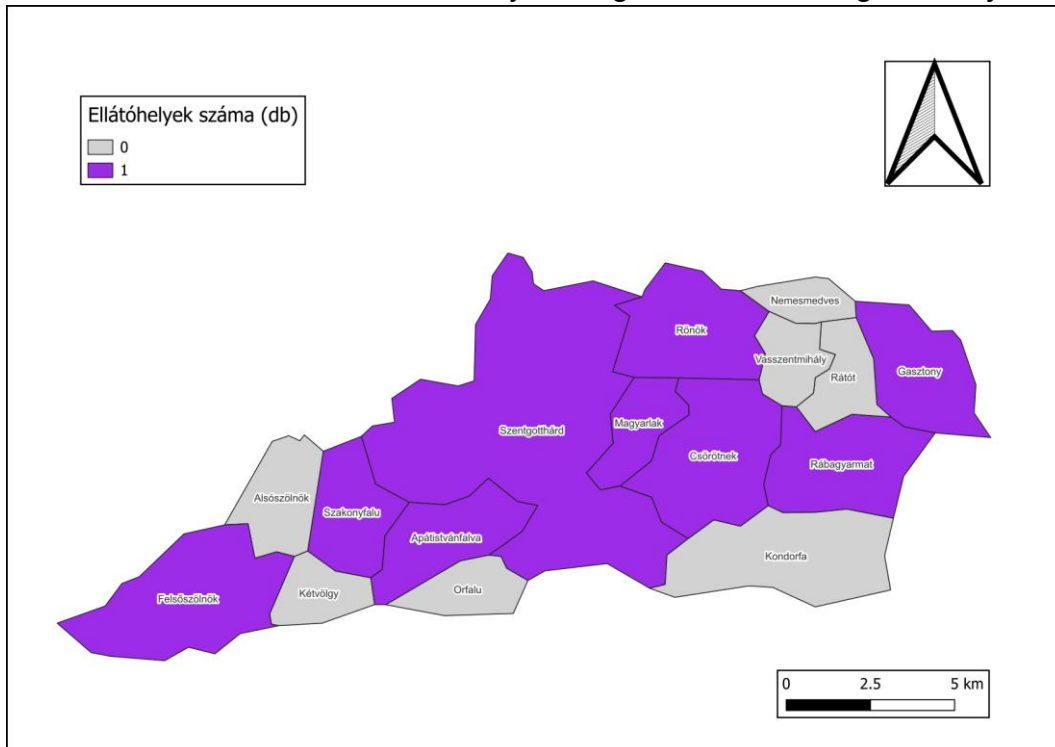
A járásban további két alapfokú intézmény lát el köznevelési feladatokat. Felsőszőlőn a Kossics József Kétnyelvű Általános Iskola és Óvoda, valamint Apátistvánfalván az Apátistvánfalvi Kétnyelvű Általános Iskola és Óvoda.

3.6. ábra: Iskolai feladatellátási helyek megoszlása a Szentgotthárdi járásban, 2022

Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

3.7. ábra: Óvodai feladatellátási helyek megoszlása a Szentgotthárdi járásban, 2022

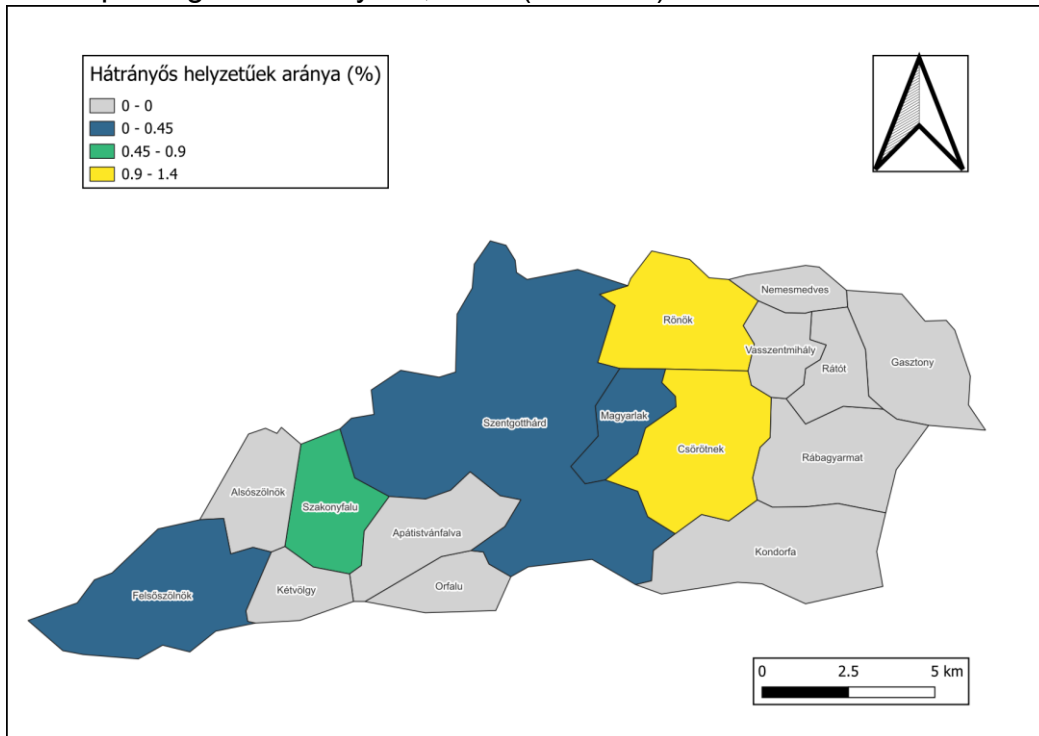
Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

Az óvodai lefedettség megfelelőnek mondható. Hét (Nemesmedves, Vasszentmihály, Rátót, Kondorfa, Orfalu, Kétvölgy és Alsószőlők) település kivételével minden településen van óvodai ellátóhely.

3.3. Hátrányos helyzetű lakónépeség

Hátrányos helyzetű személyek aránya tekintetében a járásban kedvező helyzet látható. A települések többségében (Alsószőlők, Kétvölgy, Apátistvánfalva, Orfalu, Kondorfa, Rábagyarmat, Rátót, Gasztony, Vasszentmihály) nincs hátrányos helyzetű személy, vagy nincs az ellátórendszer látókörében. A többi településen a hátrányos helyzetűek aránya az állandó lakossághoz viszonyítva nagyon alacsony. Rönök és Csörötnek településeken a legmagasabb a hátrányos helyzetű csoport jelenléte (1,3% és 0,93%). Szakonyfalun 0,82% továbbá Felsőszőlők, Magyarlak és Szentgotthárd települések esetében pedig kevesebb, mint a lakosság 0,45%-a mondható hátrányos helyzetűnek.

3.8.ábra: Hátrányos helyzetű személyek aránya a Szentgotthárdi járásban az állandó lakónépességhez viszonyítva, 2022 (százalék)

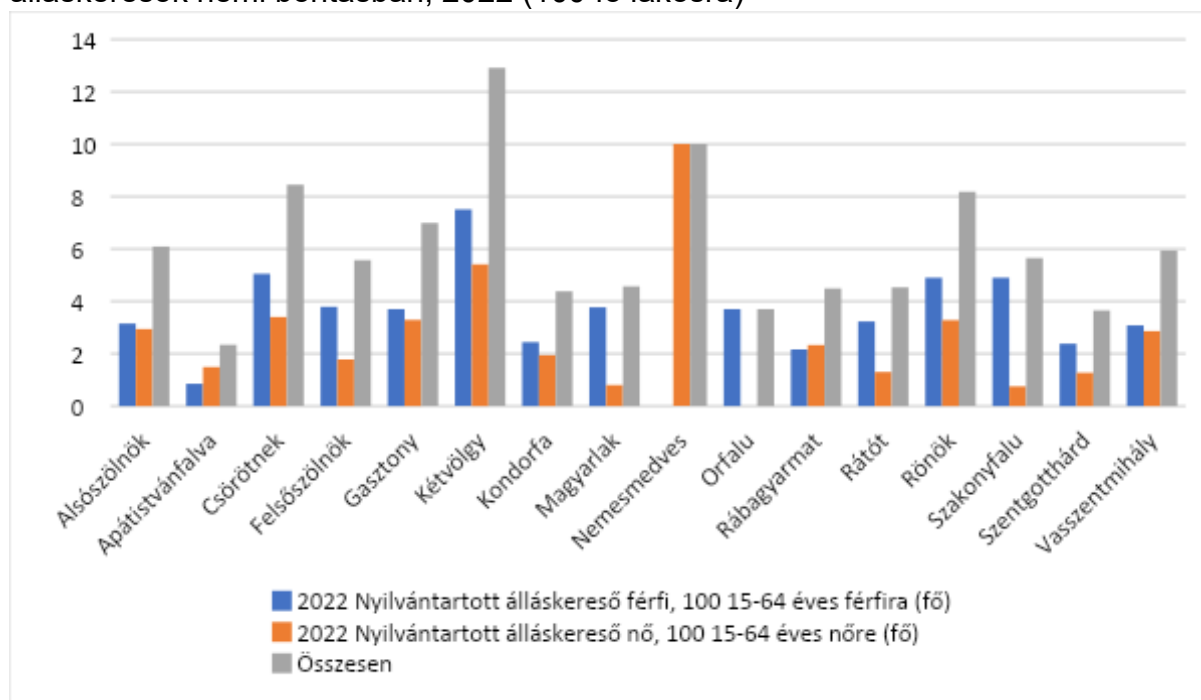

Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

3.4. Munkanélküliség

A nyilvántartott álláskeresőik adatai alapján magasabb arányok mutatkoznak. A járás településeit vizsgálva, kedvezőtlen adatokkal rendelkezik Alsószőlőnk, Csörötnek, Gasztony, Rönök és Vasszentmihály, közülük is magasan kiemelkedik Kétvölgy 13%-os rátával. A járás 12 települése 2022-es adatok alapján meghaladja az országos átlagot.

3.9. ábra: A Szentgotthárdi járás településein nyilvántartott 15-64 év közötti álláskeresők nemi bontásban, 2022 (100 fő lakosra)

Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

3.5. Fogyatékosággal élők helyzete

A jelentés készítése során a TEIR adatbázisából statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre a fogyatékosággal élők jelenlétéről a járás településein. Ezért a települések HEP dokumentumai kerültek elemzésre. Összességében elmondható, hogy minden településen a megváltozott munkaképességűek száma csökken, vagy nincs róluk települési statisztika. Nappali ellátásban részesülő fogyatékosággal élők a HEP-ekben nem kerültek feltüntetésre.

A fogyatékosággal élőkről a HEP dokumentumok nem adnak részletes tájékoztatást annak okán, hogy nem érhető el információ a településen élő csoport tagjairól.

Alapellátást a települések tudnak biztosítani, a szakosított ellátások tekintetében viszont a Szentgotthárdi Gondozási Központra, valamint a Nádasi Evangélikus Diakóniai Központra támaszkodnak a települések.

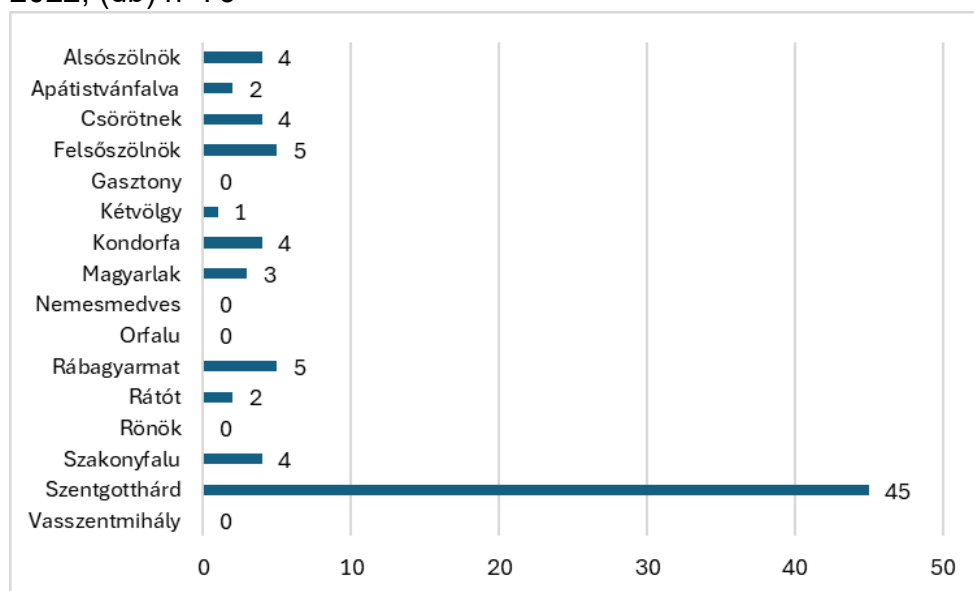
A csoportot érintő településszintű problémákat sikeresen felismerték. A következő problémákat szinte minden település feltüntette a HEP-ben 1) az akadálymentesítés mértéke nem megfelelő 2) a csoport foglalkoztatáshoz való jutása nehezen, vagy nem valósítható meg 3) a nappali ellátásnak és közösségi színterének hiánya.

A fogyatékosokkal élők részére egyik településen sem került kidolgozásra célprogram.

3.6. Civil szervezetek

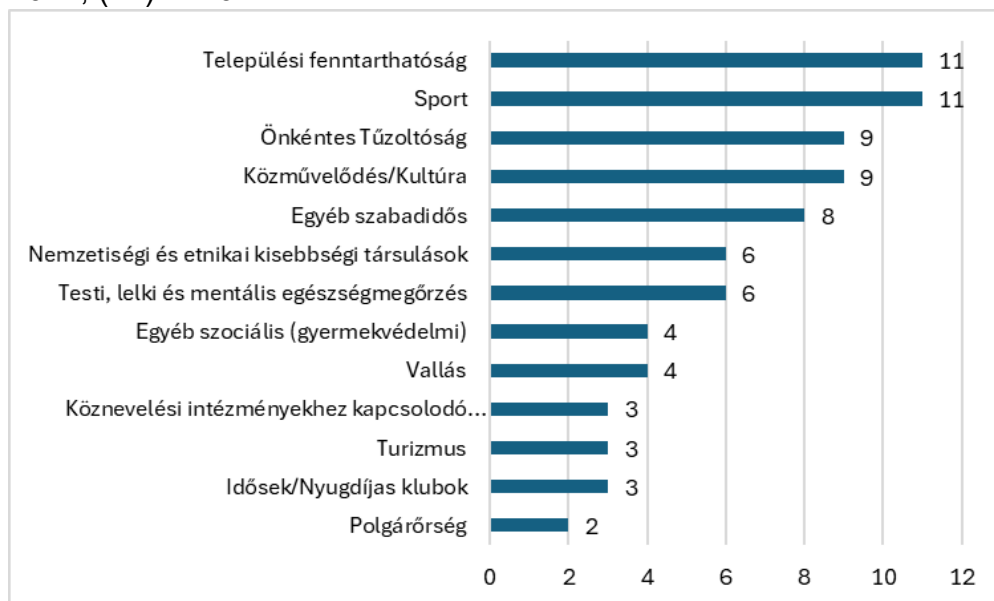
A Szentgotthárdi járásban a HEP-ek összesítése alapján 79 civil szervezet működik. A járás székhelyén tevékenykedik a térség civil szerveződéseinek több mint fele. Ezen szervezetek főként egészségügyi-szociális, oktatási-művelődési, valamint közéleti célú tevékenységekre fókuszálnak. Az országosan szerveződő szervezetek a járás minden települését igyekeznek lefedni, kielégíteni az ott felmerülő szükségleteket (ld.: Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Karitasz, Vöröskereszt).

3.11. ábra: A Civil szervezetek megoszlása a Szentgotthárdi járás települései között 2022, (db) n=79

Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

3.12. ábra: Civil szervezetek száma a Szentgotthárdi járásban működési terület szerint 2022, (db) n=79

Forrás: Saját szerkesztés TEIR HEP adatbázis alapján

A járás civil szervezetei – a nemzetiségek erőteljes jelenléte miatt – hangsúlyt fektetnek a nemzetiségek érdekvédelmére, hagyományainak megőrzésére, valamint az oktatás szempontjából a nyelv ápolására, melyet a köznevelési intézmények egy részében is biztosítanak. Önkéntes tűzoltóság kilenc településen működik, polgárórság pedig két településen.

3.7. Következtetések

A járásban szinte minden településén az öregedő társadalom jelei mutatkoznak.

Szinte minden településen természetes fogyás észlelhető, bár annak mértéke eltérő. Több településen a természetes fogyás mértéke rendkívül magas.

A természetes fogyáson túl jelentős probléma a magas arányú elvándorlás is.

A járás népességének nemi megoszlása egyenletesnek mondható, magasan kiugró értékek nem figyelhetők meg.

A hátrányos helyzetűek száma alacsony, összesítve a járás teljes állandó lakosságának 0,23%-a tekinthető hátrányos helyzetűnek.

A fogyatékossgal élőkről statisztikai adat nem érhető el. A HEP-ek alapján a fogyatékossgal élők életviteli nehézségeit, valamint a potenciális elszigeteltség problémáját a települések felismerik.

Fő cél az akadálymentesítés és a munka világba való visszaintegrálás elősegítése.

A járásban összesen 79 civil szervezet van jelen. Ezek nagy része a járás központjában található meg.

A civil szervezetek profiljai széleskörűek. Javarészt sportolási célra létrejött szervezetek jelenléte figyelhető meg, de hangsúlyosan jelennek meg a településeken fenntarthatóságra irányuló szervezetek is.

4. A szociális ellátások helyzete – a szolgáltatói oldal

A Szentgotthárdi járás települései sok szempontból speciális helyzetben vannak, ami a szolgáltatások szervezésére, az igények artikulálásának módjára és az erre adott válaszokra is nagyban hat. A járás az osztrák-szlovén-magyar határtérségben található, a rendszerváltásig elzárt területként élte mindennapjait, a speciális helyzetből fakadó megküzdési minták, a hivatalokhoz, a szolgáltatásokhoz való különleges viszonyulás a mai napig érezteti hatását. Mindezt a földrajzi viszonyok is bonyolítják, egyes települések, illetve a kis népességgel bíró települések magjától távolabb fekvő lakott részek megközelíthetősége még napjainkban sem egyszerű. A fentebb leírt adottságokat tovább árnyalják a területen élő vend népcsoport kulturális jellegzetességei, elzárkózó életmódja is.

4.1. Falu- és tanyagondnoki szolgálat

A vizsgált járás aprófalvas településhálózattal bír, így a vizsgálatba került települések, a járásközpont Szentgotthárd kivételével, jogosultak arra, hogy falugondnoki szolgáltatást szervezzenek. Egyik település lakosság száma sem éri el az 1000 főt, Felsőszölnökön pedig a külterületi népesség aránya akkora, hogy tanyagondnoki szolgálat működtetésére vált jogosulttá a település.

A falugondnoki szerep jelentős hatással van a helyi közösségek életére, különösen a kisebb településeken, ahol a közszolgáltatások elérése gyakran korlátozott. Az interjúk során elhangzott, hogy nagy a fluktuáció a posztokon. Ennek ellenére a megszólalók közt volt olyan, aki már 1998 óta látja el a feladatát. A meglátogatott települések között Rönök esete érdekes, ahol a polgármester is elvégezte a falugondnoki tanfolyamot, hogy tudja helyettesíteni a kollégáját.

A falugondnoki pozíció ellátásához egy előzetes tanfolyam elvégzése szükséges. Az 1/2000. SZCSM rendelet 39.§ (5) bekezdése szabályozza, hogy a falu-, illetve tanyagondnoki munkakörben csak olyan személy foglalkoztatható, akit a foglalkoztatás kezdő időpontjában a munkáltató bejelentett a munkakör betöltéséhez szükséges falu- és tanyagondnoki alapképzésre és azt a munkakör betöltője a foglalkoztatás kezdő időpontjától számított egy éven belül elvégzi.

Az elvárt iskolai végzettség 8 általános, aminél mindegyik meglátogatott településen magasabb végzettséggel rendelkező ember látja el a feladatot, többnyire valamilyen szakképzettséggel, ami nem feltétlenül kapcsolódik a szociális szférához. Van, aki

Ausztriában dolgozott gondozónőként, van, aki a falugondnoki tanfolyam elvégzését megelőzően autópári vállalatnál dolgozott, de autószerelő, bolti eladó és asztalos végzettséggel rendelkező szakember is megtalálható közöttük. A megkérdezett falugondnokok jelentős része a piaci szférát (multik, magánvállalkozás) hagyta ott az állás miatt, vagy a szociális szférában dolgozva váltott. Van, aki másik településen látott el falugondnoki feladatokat és települést váltott, hogy jelenlegi pozíciójában dolgozhasson.

A pozíció betöltésére jellemzően férfiak szoktak jelentkezni, de manapság már női falugondnokok is szép számmal akadnak. A vizsgált járásban dolgozó tanya- és falugondnokok egynegyede nő. A vizsgált települések interjúalanyai között több olyan személy van, aki az adott településen született, vagy több mint tíz éve a faluban él. Egy interjúalany az egyik nemzetiségi faluban dolgozik, ahol a kommunikáció főleg szlovén nyelven folyik. Az itt élők korábban kizárólag szlovénul beszéltek, de a rendszerváltás óta a magyar nyelv használata is elterjedt.

A falugondnokok alapfeladatai közé tartozik a személyes szolgáltatások közül: a közreműködés az étkeztetésben, házi segítségnyújtásban, a közösségi és szociális információk szolgáltatásában, az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutás biztosítása, az óvoda és iskoláskorú gyermekek szállítása. Emellett további kiegészítő feladatokat is ellátnak, amikor egyéb lakossági szolgáltatásokat: közösségi, művelődési, sport- és szabadidős tevékenységeket szerveznek, vagy egyéb hivatali ügyeket intéznek, vagy a fentiekben nem taglalt egyéb szociális és gyermekjóléti szolgáltatásokhoz való hozzájutásban közreműködnek. Emellett további önkormányzati feladatokat is végezhetnek, amibe beletartozik az ételszállítás, információk eljuttatása a lakossághoz.²

Az itt felsorolt szolgáltatások közül a legtöbben az alábbiakat említették: iskolások és óvodások szállítása, ételszállítás, bevásárlás, postai ügyintézés, gyógyszerek kiváltása, idősek orvoshoz, egészségügyi szakrendelésre szállítása. Nagyon sokrétű

² Az SzCsM rendelet 39. § (6) bekezdése szerint a falu- és tanyagondnoki szolgáltatás

szállítás (pl. lakosok szállítása nevelési-, oktatási intézménybe, tanulmányi-, sport versenyre, kulturális programra, szűrővizsgálatra, házi orvoshoz, szakrendelésre, kórházba, szociális intézményekbe pl. család- és gyermekjóléti szolgálat/központ, nappali intézménybe, banki-, postai-, hivatali ügyintézésre, templomba, temetésre; ételmiszer-, gyógyszer-, ebéd-, takarmány-, ivóvíz-, tüzelő-, vérszállítás; védőnő, házi segítségnyújtó, közmunkás kiszállítása a lakoshoz; helyi termékek piacra juttatása;), megkeresés (pl. látogatás, beszélgetés, vérnyomás-, vércukorszint mérés, kérelmek, űrlapok kitöltése, szakember közvetítése, kisebb ház körüli karbantartás, helyi termékek közvetítése), és közösségi fejlesztés (pl. önkormányzati, hivatali információk közvetítése; részvétel a helyi rendezvény szervezésében, megvalósításában; falu-, tanyafórum szervezése; kapcsolattartás a polgárőrökkel, mezőőrökkel, körzeti megbízottal; ügyintézés, vásárlás az önkormányzat, a közös hivatal részére; anyag-, eszközbeszerzés a közmunkaprogramhoz) szolgáltatási elemet biztosít.

és színes a tevékenységi körük. Ahogy a gasztonyi falugondnok fogalmazott: „Az egész falut kézben tartom.”

A falugondnokok aktívan részt vesznek a közszolgáltatások fejlesztésében. A megkérdezettek között volt olyan, aki helyi önkormányzati képviselőként is gondoskodott a falu jólétéről, egy másik megkérdezett az elmúlt években megvalósult felújításokkal, például orvosi rendelő és faluház renoválásával segítette a helyi lakosokat.

A közösségi élet élénkítése érdekében a falugondnokok különböző programokat szerveznek, amelyek célja a helyi lakosok összekapcsolása és a közösségi eseményeken való részvétel ösztönzése volt. Családi napokat, főzőversenyeket és hagyományörző programok szervezésében segítkeznek. Ezek az események fontos szerepet játszanak a közösség összetartásában és identitásának megőrzésében. Egyes településeken az utóbbi időben több új lakó költözött be a faluba, mint ahányan elköltöztek, ami kedvező változásokat jelez ezen települések demográfiai helyzetében.

A falvakban tapasztalható elöregedés komoly problémát jelent. A közösségek öregedése a jövőbeli fenntarthatóság szempontjából is kihívást jelent. A falvak gazdasági helyzete is aggasztó. A legtöbb faluban az önkormányzat elszegényedett, és a munkalehetőségek korlátozottak, vállalatok híján iparűzési adó sincs. A közszolgáltatások fenntartása és a lakosság jólétének biztosítása nehézkes, különösen a Covid-19 járvány után.

A gyógyszerkiváltás mindegyik falugondnoknál a leggyakrabban végzett tevékenységként jelent meg. Van olyan gondnok, aki a gyógyszerek árát megelőlegezi a lakosoknak. Ötleként felmerült az, hogy a településeken gyógyszerautomata üzemeljen, amennyiben ez a szolgáltatás elérhetővé válna Magyarországon. Az interjúk felvételének idejében szerepelt a híradásokban a lehetőség, jelen pillanatban a rendszer próbaüzeme zajlik hazánkban.

A tanya- illetve falugondnoki szolgáltatás felmérése során nem csupán a településeken falugondnokként feladatot ellátókkal készült interjú: kettő, a járásban érintett, a tanya- illetve falugondnoki szolgáltatással komplexen foglalkozó szervezet munkatársát is sikerült megszólítani. A Nadasd központtal működő Nadasdi Evangélikus Diakóniai Központ fenntartója a Magyarországi Evangélikus Egyház. A vizsgált járás három kistélepülésén biztosítják a falugondnoki szolgálatot. A Falugondnokok Vas és Győr-Moson-Sopron Megyei Egyesülete pedig a továbbképzéseket és a munkakör ellátásához szükséges alapképzéseket szervezte, ami azonban napjainkban már a vármegyei önkormányzatok jogosultsága, a képzésekért pedig a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet Képzési Igazgatósága a felelős.

Felmerül a kérdés, hogy miként intézheti a három, határmenti kistelepülés (Orfalu, Apátistvánflava, Kétvölgy) falugondnoki szolgálatát, egy, az azoktól negyven percnyi autóútra található központ, amikor az összes többi település saját önkormányzatán keresztül szervezi a szolgáltatást, ami egyébként a bevett gyakorlat ezen szolgáltatási terület szervezésében. A megoldást az orfalui polgármester adta meg, aki elmondta, hogy a Diakóniai Központ jelenlegi vezetője a település korábbi polgármestere, aki kiszervezte a szolgáltatást korábban. Ennek kapcsán több kritika is megfogalmazódott, mind az érintett kistelepülések polgármestereiben, mind a szakmai szervezetként tevékenykedő egyesület elnökében is. Fontos, hogy a szolgáltatás kapcsán az alulról szervezettség és a helyi viszonyokhoz való kapcsolódása megmaradjon. Amennyiben egy, a településtől független szervezet szolgáltat, akkor az általa alkalmazott gondnokok, bár jogállásukban ugyanazok, de a helyi közösség szempontjából nem feltétlenül ugyanúgy működnek a hétköznapiakban. Különösen igaz ez akkor, hogy ha a falugondnok nem az adott településen él, és hivatását egy szimpla munkaként, szigorúan nyolc órás műszakban végzi. Ebben az esetben elveszik az a flexibilitás, ami a munkaidő leteltével az adott közösségben jelentkező problémák, felmerülő feladatok megoldását segítené elő. Ennek a helyzetnek hangot is adtak azon településeken, ahol a falugondnok nem helybéli, hanem egy másik településről jár be dolgozni és, mondjuk munkaidő után magával viszi a munkaeszközként használt kisbuszt, mert azzal jár munkába. Ilyen esetekben a polgármester sokszor hirtelen felmerülő, de munkaidő után megoldandó falugondnoki feladatokat kénytelen ellátni a településen. Ebben az esetben feszültség keletkezik a polgármester és a falugondnok, illetve falugondnok és az ellátottak között. Ezzel szemben a szolgáltatást fenntartó szervezet képviselője elmondta, hogy így rugalmasabban tudják szervezni a szolgáltatást, mivel az egyes települések falugondnokai be tudnak segíteni a többi, a szervezet ellátási területéhez tartozó településen is. Jelen esetben ez csak a vizsgált három falut érinti, mivel a szolgáltató tíz másik ellátott települése ettől jóval messzebb, a járáson kívül található. (Mint ahogyan a központ sem a járáshoz tartozó település: Nádasd már a Körmendi járáshoz tartozik, a szolgáltatási területébe tartozó tíz további település is itt helyezkedik el.) Az érintetti interjúk pedig azt is megmutatták, hogy a helyi falugondnok felé sokkal nagyobb az ellátottak bizalma, illetve ez a bizalom a szolgáltatással való nagyobb elégedettséget is generál. Ez a tény pedig kulcsfontosságú egy olyan térségben, ahol a kulturális - történelmi háttér a szolgáltatásokkal, és főleg az idegenekkel szemben bizalmatlanságot gerjeszt.

A falugondnokok alapképzése nagyon sokban változott az utóbbi fél évtizedben. A képzést elvették a civilektől és központosított módon szervezik. Maga a rendszer átállítása is problémákat okozott: egyrészt a COVID miatt szüneteltek a képzések, és a rendszerben bent ragadt több falugondnok is, akik alapképzés nélkül nem állhattak munkába, másrészt a képzés jelentős módosításon ment keresztül, ami többek között az elvégzendő kötelező alapképzés óraszámának a csökkentésében jelentkezett (az

alapképzés korábban 260 óra, 2021-től 170 óra). A megkérdezett falugondnokok közül egy volt, aki 2023-ban lépett be a munkába és még a mai napig nem végezte el a képzést, ami a feladatok ellátásának előkövetelménye. A továbbképzésekről mindegyik falugondnok beszámolt, ahol, szintén a COVID hatásaként sokat online módon szerveznek, amit ők jónak tartanak. Szakmai kapcsolattartásként pedig a szomszédos települések falugondnokaival is fenntartanak együttműködést és tudásmegosztást.

Problémaként az alábbiak merültek fel szakmájuk végzése kapcsán: a munkaeszközként használt gépkocsit mások is használják az önkormányzatnál, rossz a kapcsolat a polgármester és a falugondnok között, a hivatali papírmunka jelentős terhet ró a kérdezettekre (napi másfél óra), ami a tényleges munkától veszi el az időt (tevékenységnapló és a menetlevél napi vezetése).

Legfontosabb kapcsolataik, az adott település polgármestere mellett a családsegítő és gyermekjóléti szolgálat munkatársai, és a házi segítségnyújtók. Ezek gyakorlatilag napi szintű kapcsolatokat jelentenek, állandó kommunikációval.

A falugondnoki szolgálat a szociális szolgáltatások közül a helyi közösség életébe organikusan illeszkedő, egyedi szolgáltatás, ahol a szolgáltatást nyújtó a legtöbb esetben a közösség megbecsült és elismert tagja is egyben. Első kézből és sokszor elsőként kerül kapcsolatba a problémákkal, azok megoldását pedig végig is követheti.

4.2. Védőnői vélemények

A Szentgotthárd környéki településeken szolgálatot teljesítő védőnők száma nyolc, ebből egy helyettes védőnő, közöttük oszlik meg a járás 16 települése, közülük ketten látják el a szolgálatot Szentgotthárdon. Az interjúk felvétele egy közös, nagy online interjú keretében zajlott, a mentor védőnő részvételével a terepi kutatás befejezése után két héttel.

A védőnők, tapasztalataik alapján számos nehézséggel küzdenek. A szűrővizsgálatok során gyakran tapasztalják a visszaérkező leletek hiányát, ami nehezíti a gyermekek egészségi állapotának nyomon követését. Emellett a családi háttér és a szociális problémák (például alkoholfüggőség) is befolyásolják a gyermekek ellátását.

A védőnők a területi ellátás során számos nehézséggel küzdenek, különösen a munkába járás költségeivel kapcsolatban, mivel sok esetben saját zsebből kell finanszírozniuk a családok felkeresését. Tapasztalataik alapján a kommunikáció és a támogatás hiánya mellett a költségek finanszírozása is jelentős problémát jelent a védőnői szolgálat hatékonyságában.

A fókuszcsoporthoz tartozó interjú során felmerült, hogy a védőnők aggódnak a közelgő (esetlegesen felmerülő) változások miatt és említésre kerül, hogy a múlt évi csatlakozás az új, digitalizált rendszerhez sok bizonytalanságot okozott. Az adatok konvertálása nehézségekbe ütközik. Ez aggasztó, mivel a papíralapú dokumentáció visszaállítása jelentős visszalépés lenne.

Mindezek ellenére a szakemberek optimisták, bíznak abban, hogy a fennálló helyzet rendeződni fog, mely folyamat során a kórház támogató közeget biztosít.

A védőnők több olyan esetről számoltak be a járásból, ahol a szociális körülmények kedvezőek, de szakemberhiány és az állami ellátás hiányosságai problémákat okoznak. Az egyik védőnő számolt be például arról, hogy egy 4 éves, veleszületett rendellenességgel élő kislány ellátásával foglalkozik. A gyermeknek nincs megfelelő orvosi támogatása, a szülők csalódottak a műtétek elmaradása miatt. Az apa Ausztriában dolgozik, és ott próbálnak egészségügyi segítséget keresni.

A családsegítő és gyermekjóléti szolgálattal való kapcsolatuk vegyes, mivel a jelzéseik nem mindig kapnak visszacsatolást. Az egészségügyi ellátás, a közlekedési költségek és a szakmai fejlődés terén is kihívásokkal néznek szembe.

Összességében a védőnők arról számoltak be, hogy a helyi szolgáltatások között van együttműködés, segítőkészség, de az állami rendszer hiányosságai és a szakemberhiány jelentős nehézségeket okoznak a munkájukban.

A védőnői szolgálat elengedhetetlen a gyermekek egészségügyi ellátásában és a családok támogatásában. Az interjú során felvett tapasztalatok rávilágítanak a védőnők előtt álló kihívásokra, a szociális és egészségügyi problémákra, valamint a közösségi támogatás fontosságára. Az előrejelzések szerint a következő hónapokban új bejelentések várhatók, de az aggodalom a jövő bizonytalansága miatt továbbra is jelen van. A jövőbeli változások és a kommunikációs hiányosságok kezelése kulcsfontosságú a védőnői szolgálat hatékony működésének fenntartásához.

4.3. Család- és Gyermekjóléti Központ

Az intézmény által nyújtott szolgáltatások alapján, a munkakörök is elkülönülnek egymástól, melyek az alábbiakat foglalják magukban:

- a család-és gyermekjóléti szolgáltatás esetében 3 fő családsegítő,
- a család-és gyermekjóléti központot érintően, 2 fő esetmenedzser, 2 fő óvodai és iskolai szociális segítő, illetve a szociális asszisztens munkakör alapján végzi tevékenységét, a szakmai team.

Az intézményben felvett interjúkból nem készült hangfelvétel, mert ehhez a vezető nem járult hozzá.

A Család- és Gyermejjóléti Központ ellátási területei közé tartoznak: Szentgotthárd város, Alsószőlők, Felsőszőlők, Apátistvánfalva, Szakonyfalu, Orfalu, Kétvölgy, Csörötnek, Gasztony, Rönök, Vasszentmihály, Nemesmedves, Rátót, Rábagyarmat, Magyarlak, Kondorfa.

A felmért településeken a családsegítés és gyermekjóléti szolgáltatás heti rendszerességgel elérhető, és a szentgotthárdi térség fenntartásában működik, amelyhez a gyermekjóléti központ is tartozik. A jelzőrendszer működése is biztosítja a rászorulóknak biztonságát.

A családsegítés és gyermekjóléti szolgáltatás mellett a falvakban házi segítségnyújtókkal is szakmai és személyes kapcsolat áll fenn, ami hozzájárul a lakosság egészségi állapotának javításához.

A Központ vezetőjének elmondása szerint az ott dolgozók szakmai felkészültsége megfelelő, proaktív munkatársakkal van körülvéve, azonban a működéshez elégséges létszám fenntartása nehézségeket okoz. A határ elszívó hatása a szociális szférában is jelentkezik. Szükséges lenne a kollégák számára a rekreációs szabadság biztosítása, de erre nincsen lehetőség.

Magát az intézményt kiköltöztették a belvárosból Szentgotthárd egy külső városrészébe, egy családi házba, ami a családi miliót tekintve pozitív, de szolgáltatásszervezés szempontjából már kérdéseket vet fel és a korábban végzett állandó programjaik megrendezésének sem ad elegendő helyet. (A minden évben megrendezésre kerülő gyermektábor megszervezéséhez nincsen elegendő hely itt.) A központtól való távolság növeli a kiküldetések költségeit is.

Az önkormányzattal való együttműködés megfelelő, de a fenntartói támogatásért sokszor küzdeni kell.

A térségben sokféle nemzetiség él, főként magyarok, de román, ukrán és filippínó közösségek is jelen vannak. A társadalom öregedő, de a családi támogatásoknak köszönhetően nő a háromgyerekes családok száma. A legfontosabb kapcsolatok az iskolák, óvodák, bölcsődék, rendőrség, gyámhivatal és egészségügyi intézményekkel állnak fenn. Civil szervezetek nem működnek a térségben szociális területen, így ilyen jellegű kapcsolatokról nem számoltak be. Az intézmény gyerektáborokat szervez, és szoros kapcsolatban áll az iskolákkal. Némelyik szolgáltatás, amit az iskoláknak nyújt, iskolai szolgáltatás is lehetne.

Az intézményi alapellátás inkább kistérségi szinten működik, egy kollégájuk körülbelül tíz családdal foglalkozik. Problémaként említették a gyermekkori mentális problémák egyre gyakoribb megjelenését a térségben.

A gyermekek mellett az idősek is fókuszban vannak: a Vendvidéken kitelepülős foglalkozásokat tartanak időseknek, a központban pedig a fogyatékkal élőknek szerveznek csoportfoglalkozásokat. A szombathelyi fogyatékosügy tanácsadókkal ezzel szemben nincsen kapcsolatuk.

Az intézmény vezetőjével készített interjúban a Rábaparti Integrált Szociális Intézmény működése is előkerült, ahol azt az információt adták, hogy nincsenek bentlakók a járásból, így érdemben nem tudnak hozzájárulni a kutatásunkhoz. A valóság az, hogy a járásból is vannak bentlakók, pszichiátriai betegséggel, a kliensek pedig ott dolgoznak pl. takarítóként, így az intézmény velük is kapcsolatban áll.

4.3.1. Családsegítővel készített interjúk

Az intézményben dolgozó családsegítővel nem engedélyezték interjú készítését.

4.3.2. Óvodai-, iskolai szociális segítők

Két óvodai és iskolai szociális segítővel felvett interjú eredményei kerülnek bemutatásra. A téma kapcsán 1 fő nő és 1 fő férfi szólalt meg. Egyikük óvodapedagógusként végzett, és jelenlegi munkahelyét a szociális szférában találta meg, miután kereskedelemben és vendéglátásban dolgozott. Szentgotthárdon él, és nem tervez váltani, mert szereti a munkáját. Másik résztvevő adatainak felvételére nem került sor, de kiegészítette a megkérdezett hölgy mondanivalóját.

A szentgotthárdi óvodai és iskolai szociális segítség az egész kistérséget lefedi, 16 intézmény között osztják meg feladataikat, 1000 főre egy óvodai és iskolai szociális segítő jut. Heti menetrendszerű látogatásokra járnak, és hangsúlyozzák a jó kapcsolat és kommunikáció fontosságát a hatékony munkához. Heti egy eszmecsere tartanak, és feladataik közé tartozik az egyéni segítő beszélgetés, csoportfoglalkozások, kapcsolattartás és táboroztatások.

Év elején igényfelméréseket végeznek az intézményekkel, és kapcsolatban állnak pedagógiai szakszervezetekkel, pszichológusokkal és védőnőkkel. Az intézményben nyolc fő dolgozik, akik továbbképzéseken vesznek részt. Az összes munka 30%-a dokumentációval telik, és fontosnak tartják az eszközbővítést.

A térség népessége körülbelül 8000 fő. A kitelepülések ragaszkodnak saját iskoláikhoz, viszont a családok gyakran váltogatnak a városi és vidéki iskolák között a

pedagógusok és igazgatók személyétől függően. Az általános problémák közé tartozik a magatartászavar, amelyet pedagógusok ajánlása alapján kezelnek.

4.4. Városi Gondozási Központ

Az intézmény jogállása: jogi személyként működő önkormányzati társulási költségvetési szerv, ami azt jelenti, hogy magát az intézményt Szentgotthárd Város Önkormányzata alapította, de az irányító szerv Szentgotthárd és Térsége Önkormányzati Társulás Társulási Tanácsa. Szociális alapszolgáltatás nyújtó intézményről van szó, amely az étkeztetést és az idősek nappali ellátását csak Szentgotthárd közigazgatási területén nyújtja, míg az Önkormányzati Társulás közigazgatási területén kötelező feladatként a házi segítségnyújtást, önként vállalt feladatként pedig a jelzőrendszeres házi segítségnyújtást, a támogató szolgáltatást és a közösségi pszichiátriai alapellátást szervezi és viszi. A Gondozási Központ az egyes szociális alapszolgáltatások bázisintézményeként működik, ahol az egyes ellátások egymásra épülésével komplex szolgáltatást tudnak nyújtani. Interjú készült az intézmény vezetőjével. Az intézményben összesen 32 főt alkalmaznak. A kollégák száma nem megfelelő, kevesebben vannak a lehetőségeikhez képest. Azonban a munkatársi állomány átlagéletkora megfelelő, kb. negyven év.

Az intézmény legfontosabb szakmai kapcsolata a Család- és Gyermekjóléti Központ, illetve az egészségügyi ellátórendszer egyes elemei. A vezető beszámolt arról is, hogy határon túli intézményekkel is szerveznek közös programokat és a helyi civil szervezetekkel is jó kapcsolatot ápolnak. (Fontos itt megjegyezni, hogy Szentgotthárd városa a szokásos gyakorlattól eltérő módon működteti a művelődési házainak és a közösségi tereinek a rendszerét. Ezeket civil szervezetek működtetik, éves tervvel, az önkormányzat anyagi támogatásával.)

4.4.1. Nappali Idősek Klubja

Hatvan férőhellyel rendelkező klub, ami ottjártunkkor 45 fővel működött. Az igénybevétel önkéntes, szóban vagy írásban kérelmezhető. A szolgáltatás térítési díj ellenében vehető igénybe, ami az intézményi (reggeli, ebéd, klub tartozkodási) és személyi térítési díjból áll össze. Étkezés helyben lehetséges, de kiszállítást is vállalnak. A klub hét napos nyitvatartással üzemel. A klubban komplex gondozási tevékenység folyik, ami magában foglalja a fizikai és egészségügyi ellátást és a pszichés gondozást is. Fő cél a családi gondozás pótlása, azon idős személyek integrálása, akik napközben egyedül vannak, de képesek önmaguk részbeni ellátására és szükségletük kielégítésére.

A szolgáltatással kapcsolatosan két gondozóval készült interjú. A klubban dolgozó gondozónők régóta az intézmény alkalmazottai, több mint tíz éves tapasztalattal rendelkeznek. Munkájuk sokrétű, az étkeztetéstől a klubfoglalkozások és egyéb programok megszervezésén át, a külsős szolgáltatókkal való kapcsolattartásig terjed. Jelen pillanatban a klub megfelelő munkatársi állománnyal működik. Legfőbb céljuk: segítségnyújtás olyan hétköznapi teendők elvégzésében, amivel az idős ember nem boldogul, illetve különböző programok, foglalkozások szervezése, amik megfelelnek a résztvevők képességeinek, igényeinek. A hétköznapi ügyintézés során főként az egészségügyi teendők kerültek előtérbe, mint a gyógyszerkiváltás, orvosi ügyek intézése. De segítenek más ügyekben is, a válaszadók például a mobiltelefonokkal kapcsolatos adategyeztetést említették, mint új, az idősek számára nehezen értelmezhető folyamatot.

Szolgáltatások kapcsán a mosás, mosatás, pedikűr, manikűr, hajvágás, borotválás, a gyógytornász, zeneterápia és a sportfoglalkozások kerültek említésre.

Az itt dolgozók kapcsolatai más szociális intézményekkel és szereplőkkel nem erőteljesek. Az ellátottak között több demens és születésétől fogyatékkal élő is van. A fogyatékosügyei tanácsadót, mint szolgáltatást ismerik, de nincs velük kapcsolatuk. Visszajelzés a munkájukról a kliensi körből azonnali.

A szolgáltatás kapcsán elhangzott, hogy az utóbbi tíz évben különböző pályázatok révén fokozatosan tudtak megújulni és fejlődni. (Berendezés megújult, konyhát korszerűsítették, ami azonban csak egy tálalókonyha.) Az előírt szakmai követelményeknek megfelelnek. A központi épületre azonban ráférne egy nagyobb felújítás.

Továbbképzések adóttak, a pontszerzéshez szükséges képzéseket általában nagyobb városokban tartják, legutóbb Zalaegerszegre kellett utazni emiatt. Az online képzésektől ódzkodnak.

A szolgáltatások kapcsán a bentlakásos időotthon merült fel legnagyobb hiányként. A szentgotthárdi laktanya épületének átalakításakor felmerült, hogy időotthonként hasznosítsák, azonban a munkásszálló koncepció győzött. Ez a szolgáltatás hiányzik a térségből. „Ezt már húsz éve meg kellett volna itt oldani.” Legközelebbi települések, ahol ilyen szolgáltatás elérhető: Ivánc, Vasvár és Körmend. Ha ide visznek valakit, teljesen elszakad a családjától, nehezebb látogatni. De a bejutás is nehézkes, mivel a várólisták meglehetősen hosszúak.

4.4.2. Házi segítségnyújtás

A Szentgotthárdi kistérség településeinek közigazgatási területén (Apátistvánfalva, Orfalu és Kétvölgy települések kivételével) kötelezően működtetett szolgáltatásról van szó. Térítési díj ellenében végzik tevékenységüket a képzett szociális gondozók személyi gondozás, illetve szociális segítség keretében két műszakban (délelőtt és délután), a hét minden napján. A házi segítségnyújtásban dolgozók vezető gondozónőjével készült interjú a szolgáltatásról.

Elsődleges problémaként a szakemberhiány merült fel, amivel a szolgáltatás nehezebben szervezhető, a kollégák helyettesítése nem minden esetben megoldott. *„Auszttria nagyon szívja el a szakembereket.”* Az ellátottak nagy hányada hetven év feletti, található közöttük demens személy is.

Felmerült a kérések között, mivel a Szentgotthárdon dolgozó kollégák kerékpárral látják el a feladatukat, hogy a jövőben jó lenne ezeket a hivatali kerékpárokat elektromos kerékpárokra cserélni. 87 főt látnak el a szolgáltatással jelenleg, ebből 52 fő szentgotthárdi lakos, a távolságok pedig meglehetősen nagyok.

4.4.3. Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás

A jelzőrendszeres házi segítségnyújtás ellátási területe: Szentgotthárd Város és Térsége Önkormányzati Társulás településeinek közigazgatási területe. (Az Önkormányzati Társulás települései: Alsószölnök, Apátistvánfalva, Csörötnek, Felsőszölnök, Gasztony, Kétvölgy, Magyarlak, Nemesmedves, Orfalu, Rábagyarmat, Rátót, Rönök, Szakonyfalu, Vasszentmihály). Hatvan készülék folyamatos működtetésére van lehetőség a szolgáltatás keretein belül. A szolgáltatást térítési díj ellenében lehet igénybe venni. A hatvan készülékből az interjú pillanatában 52 volt használatban. A szolgáltatás igénybevételének intenzitásán jelentős változást hozott az állami gondosóra program bejelentése, ami térítésmentes, azonban nem nyújtja ugyanazt a szolgáltatást, mint a Gondozási Központ. A szolgáltatás diszpécserközpontja a Gondozási Központ központi épületében kapott helyet.

4.4.4. Támogató szolgáltatás

Támogató szolgáltatás ellátási területe: Szentgotthárd és Térsége Önkormányzati Társulás településeinek közigazgatási területe. A szolgálat személyi segítő szolgálatot nyújt, tanácsadást és információt ad és szállító szolgálatként működik.

Jelenleg 50 fő veszi igénybe a szolgáltatás, egyötödük kiskorú személy. Kéthetente a szállító szolgálat ún. temető látogató járatként is működik.

4.4.5. Közösségi pszichiátriai alapellátás

Az alapellátás szolgáltatási területe a Szentgotthárd és Térsége Önkormányzati Társulás településeinek közigazgatási területe.

4.4.6 Étkeztetés

A szociális étkeztetés ellátási területe: Szentgotthárd Város közigazgatási területe. A városhoz további területek is kapcsolódnak: Rábafüzes, Jakabháza, Zsida-Zsidahegy, Rábakethely, Máriaújfalu, Farkasfa, Rábatótfalu. Jelenleg a szolgáltatást 199 fő veszi igénybe. A Gondozási Központban csak tálalókonyha működik, a szociálisan rászorulóknak ebédjét az intézmény a JUSTFOOD Kft. által működtetett Széchenyi István Általános Iskola konyhájától vásárolja.

4.5. Bölcsődei ellátás

A Szentgotthárdi járásban két bölcsőde található a kutatás időintervallumában, melyek összesített befogadóképessége 85 fő.

Egyik bölcsőde Csörötnek községben található, ahol két éve nyílt meg egy mini bölcsőde. Itt nem készült interjú, csupán a honlap alapján van arról információ, hogy az óvodával együtt, többcélú intézményként működik.

A járás legnagyobb és a legtöbb települést ellátó bölcsődéje 2010-ig a Tótágas Közalapítvány fenntartásában, ma pedig a Társulási Tanács fenntartásában működik, Szentgotthárdon. Szintén többcélú intézmény keretei között funkcionál. A Szentgotthárd és Kistérsége Egyesített Óvodák és Bölcsőde intézmény keretében, egy épületben a Játékvár Óvodával működik a Tótágas Bölcsőde.

A bölcsőde 2023-ban teljes körű felújításon esett át (fűtés, vizesblokkok, energetikai felújítás, tornaszoba készült, kertkapcsolatos vizesblokk, beépített szekrények), és ekkor az eredeti 68 férőhelyről a jelenlegi 80 férőhelyre bővítették. A férőhelyek telítettek, melyhez a tárgyi feltételek rendelkezésre állnak, a személyi feltételek azonban még nem.

Az intézmény 14 társult településről és Szentgotthárról vár gyerekeket, melyhez a jelenlegi személyi feltételek a következők: 11 fő kisgyermeknevelő, 3 dajka és 1 fő intézményvezető. Az intézményvezető 2000 óta dolgozik az intézményben, 2010 óta vezetőként. Egészségügyi alapvégzettsége van, kisgyermeknevelő diplomája, szociális szakvizsgája és elvégezte a szociális vezetőképzést is.

A célcsoport tekintetében elmondható, hogy nem jellemző a bármilyen szempontból problémákkal küzdő gyermek, 1-1 roma nemzetiségű, SNI kódos, vagy RGYK-ban

részesülő hátrányos helyzetű gyermek van csak. A születések száma változó a térségben, de a migráció jelen van és a születési hiányokat pótolja. A társult településekről jellemzően 3-4 gyerek érkezik településenként. Jellemzőek manapság a 3 gyermekes családok, 16-17 család esetében beszélhetünk erről. Sok szülő dolgozik Ausztriában, az anyák többnyire részmunkaidőben. Jelen pillanatban a bölcsődében sok az egy év körüli gyermek.

A bölcsőde elsősorban az óvodával működik együtt, a közös épület, a szoros együttműködés megkönnyíti a bölcsődéből óvodába való átmenetet. Szakmai kapcsolatuk van a családsegítővel, hiszen a jelzőrendszer tagjai, illetve a Pedagógiai Szakszolgálattal. Kapcsolatban állnak a Szombathelyen működő Módszertani Bölcsődével is, ami nagy segítségükre van a változó jogszabályok követésében (ez az egyik kihívás).

Kihívásként tekint a vezető a dolgozók számára a továbbképzések megtalálására (amik valóban hasznosak és jók, és meg is fizethetők), valamint úgy látja, a beszédindítás, a gyerekek számára a megfelelő ingerek megadása és a szülők általi szabálykialakítás okozza a legtöbb problémát a gyerekeknél.

A bölcsődék témakörében az alsószőlőnői polgármesterrel folytatott interjú során merült fel az a szándék, hogy a településen is mini vagy családi bölcsődét hozzanak létre, a Szlovén Nemzetiségi Önkormányzat támogatásával.

4.6. Fogytékosságügyi tanácsadók

Fogyatékosügyi tanácsadók tekintetében két szombathelyi szakemberrel készült interjú, akik szociális munkás és tanár végzettséggel rendelkeznek és a vármegye szociális szükségleteit szolgálják ki. Hetente egyszer tartanak fogadóórát Szombathelyen, de ez a szolgáltatás szerintük kihasználatlan. Terjeszkedni szeretnének a környező településeken, mint Körmend és Szentgotthárd, mert úgy vélik, ott nagyobb szükség lenne a szolgáltatásra. A szombathelyi lakosság csökkenése és a roma közösség növekedése mellett hangsúlyozzák, hogy a szociális ellátás lefedettsége hasonló a kisebb településeken.

Fő feladataik közé tartozik a koordináció, kapcsolatépítés és szociális támogatások ügyintézése, valamint érzékenyítő előadások tartása. Évente 10-15 szolgáltatást igénybe vevő keresi meg őket, ami nagyon alacsony esetszám. Számos problémát és hiányosságot emeltek ki, például az ellátásról való tájékoztatás hiányát és a bürokrácia gátló hatását. Úgy érzik, hogy a sok kihasználatlanság miatt a lehetséges, hogy a szolgáltatás ebben a formában megszüntetésre vagy átalakításra kerülhet a közeljövőben.

4.7. Polgármesteri, jegyzői vélemények a járásról és a szolgáltatásokról

Aprófalvas, a nyugati hármashatár mellett fekvő határmenti térségről lévén szó az interjúk során felvetett problémák és mindennapi helyzetek is sok esetben speciálisnak mondhatók, ami a kistelepülések általános magyarországi állapotához (csökkenő, elöregedő népesség, elvándorlás, néhol a helyi közösségben idegenül forgolódo, máshonnan érkezett beköltözők nem aktív jelenléte) ad újabb megoldandó feladatokat.

A megkeresett települések polgármestereinek mindegyikével sikerült kapcsolatba lépni, azonban az adatfelvétel során kettejükkel meghiúsult az interjúfelvétel. Szentgotthárd esetében a polgármesterrel és a szociális szférára jó rálátással rendelkező jegyzővel is készült interjú. Ez abból a szempontból is fontos volt, mert kiderült, hogy az osztrák munkalehetőségek nem csupán a helyi lakosság körében népszerűek, a jobb keresetekkel gyakorlatilag megszüntetve a szegregátumokat, hanem jelentős beáramlást is eredményezett a városban, ami azonban nem látszik a város lakossági statisztikáin. Az állandó lakosság még csökkent is az utóbbi években. Jelenleg 8300 fő körül mozog. Ezzel szemben a város infrastruktúrájának 12000 lakost kell kiszolgálnia, amibe beletartoznak a külföldi vendégmunkások, a Magyarország más részeiről ide érkező és itt ideiglenesen letelepedők egyaránt. A külföldi vendégmunkások a város gyáraiban dolgoznak, míg a magyarok szállásként használják a várost és innen ingáznak Ausztriába, de nem jelentkezik be. Ennek a folyamatnak a hatásaként megemelkedtek a városban mind az albérlet- mind az ingatlanárak, ami miatt a környező településekre is megkezdődött a kitelepülés. Emellett jelentős az ingázás a környékről a város gyáraiba. Vagyis az állandó lakosságszámra tervezett szolgáltatások sokkal nagyobb méretű lakosságot kell hogy kiszolgáljanak.

A COVID-időszakot minden polgármester nagy vízváltóként jellemezte. Egyrészt ellehetetlenült az osztrák munkavégzés és többen szociális támogatásra szorulókká váltak. Másrészt a járvány utáni időszakban az emberek viselkedése, együttműködési hajlandósága is megváltozott.

4.7.1. Szociális ellátás és közszolgáltatások

Az érintettek által elhangzottakat összesítve elmondható, hogy egyes településeken jelentős infrastrukturális fejlesztések zajlottak, beleértve az óvodák, a hivatalok és helyenként a közutak felújítását. A járás központjában a szociális szakemberek számára elérhetők a kreditrendszer által meghatározott továbbképzések. Azon településeken, melyeken megtalálható bölcsőde és/vagy óvoda, javította a szülők munkavállalási lehetőségeit. Azon településeken azonban, ahol helyben nem érhető

el az óvoda, ott az óvodások szállítása, valamint az időseknek biztosított ebéd- és gyógyszer szállítás a falugondnok részvétele szintén hozzájárul a közszolgáltatások teljesítményéhez. A szakrendelésre és védőnői tanácsadásra is biztosítanak szállítást.

A Szentgotthárdi járásban a bölcsődei ellátás központosított módon megoldott szolgáltatás. Ugyanígy központosított volt a jelzőrendszeres ellátás is 2006 óta, aminek a működtetéséhez díjat szedtek. Ezt írja felül napjainkban a magyar állam által felajánlott, ingyenesen igénybe vehető jelzőrendszer (Gondosóra program), ami mögött azonban nem ugyanaz az ellátás található, mint a helyi rendszer mögött. Ingyenessége miatt rohamosan terjed és az eddigi rendszer működését is veszélyezteti.

Az előregedés és a fizetőképes kereslet miatt több polgármester is megemlítette egy idősek otthonának a kiépítésének szükségességét a jövőben.

4.7.2. Közlekedés, infrastruktúra

A vizsgált településeken fontos szerepet játszik a helyi közlekedés. Egyes falvakban falubusz működik, amely a gyermekek óvodába szállítását is végzi. Egyes településeken újabb - feljebb említett - infrastrukturális fejlesztések történtek, míg másokban a közszolgáltatások biztosítása, valamint az ebéd- és gyógyszer szállítás, szintén kulcsszerepet játszanak a lakosság jólétében.

A falvak helyzete mutatja, hogy a fiatalok bevándorlása, az infrastrukturális fejlesztések és a szociális ellátás javítása kulcsszerepet játszik a közösségi élet fejlődésében. A helyi önkormányzatok és szociális dolgozók munkája elengedhetetlen a lakosság életminőségének növelésében. Az orvosi ellátás fenntartása, a házi gondozás és étkeztetés biztosítása, valamint a továbbképzések szerepe különösen fontos a falvak jólétének szempontjából. A közszolgáltatások hatékony működése és a lakosság szükségleteinek figyelemmel kísérése is hozzájárul a település kedvező helyzetéhez.

Összességében a felvett településeken a szociális ellátórendszer jól működik, és a szolgáltatások színvonala megfelelő, az ellátások széles spektrumot ölelnek fel. A szolgáltatást igénybe vevőktől érkező visszajelzések és a közvetlen kapcsolat hozzájárul a helyi közösség jólétéhez. A jövőben érdemes a szolgáltatások népszerűsítésére és a közösségi interakciók erősítésére koncentrálni, hogy a lakosság még jobban kihasználhassa a rendelkezésre álló lehetőségeket. A fejlődéshez elengedhetetlen a pénzügyi források növelése, a járműpark fejlesztése, és a képzési lehetőségek bővítése. A közösség aktív részvétele és a jövőbeli igények figyelembevétele kulcsszerepet játszik a rendszer fenntarthatóságában.

4.8. Gondviselés Háza Fogyatékosok Otthona

Tekintettel arra, hogy a kutatás során a kutatói csapat Csákánydoroszlón, a Gondviselés Háza Fogyatékosok Otthona vendégszeretetét élvezte és az otthon szolgáltatásait a vizsgált járásban élők is igénybe vehetik, az adatgyűjtés utolsó napján interjú készült az otthon vezetőjével is. Bár az otthon a rendszerváltásig csak budapesti lakosok bentlakásos intézményeként működött, 1989 után fogyatékosok otthonává alakult át, miután Vas vármegyéhez került a fenntartói jog. 2021 óta pedig a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület a fenntartója az intézménynek. Az intézménynek 117 alkalmazottja van, köztük 2 gyógytornász és 56 ápoló.

Az épületegyüttes, ahol a szolgáltatás üzemel, egy egykori Batthyány kastély, ami műemlék, így minden bővítés és átalakítás plusz problémákat szül. Hiányzik például az épületből egy olyan közösségi hely, ahol a bentlakók gyakorolhatnák a hitüket. Az intézménybe előgondozás után lehet bekerülni. Sokan 18 éves kor elérése után speciális gyermekotthonból kerülnek át ide.

Az orvosi ellátás jól működik, rendszeresen jár az intézménybe belgyógyász, neurológus, pszichiáter és nőgyógyász. Saját mosodával és varrodával rendelkeznek emellett munkaszobák is működnek. A legfőbb probléma az átalakítások elhúzódása és a munkaerőhiány.

4.9. Következtetések

Aprófalvas térségről lévén szó, ahol kulturális és nemzeti különbségek nehezítik a szolgáltatások kiteljesedését, amit a határmentiségből származó, korábbi tapasztalatok és az ebből fakadó, mai napig élő gyakorlatok egészítenek ki. Az elzárkózó, nehezen elérhető, öregedő kisközösségek nem szívesen engedik maguk közé a központból érkező szakembereket, nem szívesen kommunikálnak problémáikról, igényeikről. Az elzárkózás megnehezíti az információáramlást, a bizalmatlanság mind az ellátotti, mind a szolgáltatói oldalon tapintható. A bizalmatlanság a szolgáltatói oldalon is több formában megjelent, amit a lemondott és letiltott interjúk magas száma is jelzett az adatfelvétel folyamán.

A bizalmatlanság és problémák forrása lehet a nem helybeli munkatárs jelenléte és működése, amire sok esetben például szolgáltak az interjúkban elmondott esetek. A bizalmatlanság befolyásolja a távoli szolgáltatók felkeresésének intenzitását. A szombathelyi székhelyű fogyatékosügyi tanácsadók esetszámai nagyon alacsonyok, a településeken tapasztalt helyzet ezzel szemben több potenciális ügyfelet is azonosított.

A nemzetiségek jelenléte azonban lehetőségként is felmerül a falvak számára, hiszen a nemzetiségi önkormányzatiság és a közösséget meghatározó intézmények nem csak a helyi identitást erősítik, de plusz források becsatornázását is lehetővé teszik. A szociális szolgáltatások terepén ezzel szemben a nemzetiségi vonal nem jelenik meg markánsan.

A szolgáltatások központosított működtetése jellemzi a járást, ami a bölcsődei ellátásra jellemző, de a térségben már a falugondnoki pozíciókban is megjelenik, egy, a járáson kívüli központtal működő szolgáltató.

Előregedő településekről lévén szó, több forrásból is megerősített az igény egy idősothton létesítésére a térségben. Az intézmény kialakítása évtizedek óta napirenden van a térségben. Az utolsó, csak nőket fogadó létesítmény 2016-ban zárta be kapuit. Idősek otthona jelenleg a járástól távolabb, nagyobb városokban, Körmenten, illetve Szombathelyen elérhető, hosszú várólistákkal.

A COVID ezt a járást is érzékenyen érintette, ami a határon túli munkavégzést befolyásolta és közvetetten a szociális szolgáltatásokban jelentkezett, megterhelve az ellátórendszert.

A szociális szolgáltatások központosítottsága miatt Szentgotthárd városa kiemelkedik a vizsgált települések közül, mint szolgáltatói centrum. A város speciális problémaként éli meg azt, hogy az állandó és az ideiglenes lakossága között jelentős eltérés tapasztalható. A 8287 főnyi lakosságához több ezernyi ideiglenesen itt élő külföldi és Magyarország keleti részéről érkező magyar munkavállaló adódik, akik nem rendelkeznek állandó, de sokszor ideiglenes lakcímmel sem, azonban a város nyújtotta szolgáltatásokra igényt tartanak. A városban található ipari létesítmények mellett az osztrák oldalra ingázó munkába járók is nagy számban vannak jelen a térségben. Mivel Szentgotthárd kiadható, megvásárolható ingatlanállománya szűkössé vált az utóbbi években, a kivehető vagy megvásárolható ingatlanok iránti érdeklődés a Szentgotthárd környéki kis falvakban is megjelent, ahol szintén nagy nyomás van az ellátórendszeren.

A meglátogatott szociális szolgáltató munkatársai két irányból érkeznek: a szociális szférában már megmerítkezők, akik csak pozíciót váltottak, sokszor osztrák kitérő után, vagy egy pozícióban dolgoznak régóta, illetve a piaci szektorból érkezők és a nyugdíj előtt, vagy nyugdíj mellett „levezetők”. Minden téren nagy probléma a hiányzó posztok betölthetősége. A határ közelsége miatt a szociális szférában dolgozni kívánók is sok esetben inkább az osztrák oldalon keresnek munkalehetőséget.

A szakmai együttműködésekre, informális belső szakmai segítségnyújtásra kevés példát szolgáltatottak az interjúkban megszólaltatott szereplők.

Az állami szolgáltatások megjelenése, különösen a jelzőrendszeres szolgáltatások esetén veszélyt jelent a helyben kialakított és évek óta méretgazdaságos módon működtetett szolgáltatás fenntarthatóságában, miközben a helyi szinten szervezett szolgáltatás, bár díjfizetés mellett, de magasabb színvonalú szolgáltatásra képes.

5. Érintettek és igénybevevők – esettanulmányok

A Szentgotthárdi járásra vonatkoztatva, a kutatási tervnek megfelelően három darab esettanulmány készült. Az esettanulmányok vertikális (probléma centrumú) megközelítéssel ragadják meg azokat a speciális problémákat, melyekre a kutatási terv során kitértünk. Az esettanulmány így független a településtől vagy időbeliségtől, csak és kizárólag az elkészültének időpillanatában egy speciális problémát emel ki. A három esettanulmány témakörei:

1. esettanulmány különleges problémája, amit a fókuszba állít: Milyen az érintett lakosság, vagy akár a tényleges igénybevevők tapasztalata és véleménye a szociális ellátások fenti jellemzőiről (ismerik-e, igénybe tudják-e venni, mi a véleményük, mennyire elégedettek, milyen problémákat látnak?)
2. esettanulmány speciális problémája: Amennyiben a megfelelő szolgáltatások biztosítottak, de a lakosság nem veszi őket igénybe, akkor ennek mi az oka? (strukturális vagy szerkezeti problémák feltárása az ellátórendszerben)
3. esettanulmány különleges fókusza: A családsegítés szolgáltatás, mint a szociális háló alapját nyújtó szolgáltatás (ahova elvileg az általa működtetett jelzőrendszeren keresztül minden információ befut) valóban tudja-e teljesíteni ezeket az elvárásokat? Mainstream-e a családsegítés szolgáltatás?

Az esettanulmányok által fókuszba állított kérdésekre felhasználásra kerültek a fenntartói - szolgáltatói interjúkból kapott válaszok is, de alapvető bázist az érintettekkel készített interjúk szolgáltatták. A korábban tervezetteknek megfelelően ellátotti interjúk készültek, illetve egy spontán, nem szervezett csoportos beszélgetés, de közösségi beszélgetések felvételére nem került sor.

A Szentgotthárdi járásban összesen 22 ellátotti interjú készült, mindegyik személyes beszélgetéssel, és egy csoportos beszélgetés 5 fő részvételével. Az interjúalanyok a következő településeken kerültek megszólításra: Rábagyarmat (2 fő), Csörötnek (1 fő), Magyarlak (1 fő), Szentgotthárd Idősek Klubja (5 fő), Gasztony (3 fő), Felsőszölnök (1 fő), Kondorfa (4 fő), Rátót (5 fő), Alsószölnök (csoportos beszélgetés, 5 fő). Az interjúalanyok életkora 25 és 92 év között van, a nemek arányát tekintve 16 nő és 6 férfi adott a kérdésekre választ. A spontán csoportos beszélgetésen 5 nő volt jelen.

Az érintetti interjúk során a szociális szakemberek (gondozási központvezető és gondozónők, falugondnok) és/vagy önkormányzati dolgozók segítségével sikerült kapcsolatot teremteni az ellátottakkal. Ebben a járásban a családsegítésben és a házi segítségnyújtásban dolgozó kollégák nem voltak segítségünkre az ellátottak megszólításában. Érdeemes megjegyezni, hogy az érintetti interjúk jóval alacsonyabb

száma ebben a járásban az érintettek szűkszavúságával is párosult. A családsegítő és gyermekjóléti szolgálatban dolgozók egyértelműen kijelentették, hogy nem működnek közre érintetti interjúk lekérdezésében, mert még őket is nehezen engedik be az ellátottak otthonaikba. A falugondnokok is több helyen (főleg a szlovén határhoz közel eső településeken) jelezték, hogy lehet, hogy nehéz lesz megszólítani a lakosságot, ugyanakkor ők mindent elkövettek, hogy szóba álljanak a kérdezőkkel az érintettek.

5.1. A szociális szolgáltatás célcsoportjainak tájékozottsága és a szolgáltatást igénybe vevők elégedettsége a szolgáltatásokkal (1. esettanulmány)

A Szentgotthárdi járás települései szociális és gyermekjóléti alapszolgáltatásokkal, korosztályi sajátosságokra és településnagyságra tekintettel, javarészt ellátottak. Megállapítható, hogy a települések számára kötelezően biztosítandó szolgáltatások jelen vannak az ellátórendszerben. Minden településen megjelenik az étkeztetés, a falugondnoki szolgáltatás, a családsegítés és gyermekjóléti szolgáltatás, illetve a házi segítségnyújtás. A nem kötelezően biztosítandó szolgáltatások közül jelen van a bölcsőde. Ebben a járásban ez központosított módon, Szentgotthárdon jelenik meg elsősorban, a kisebb társult települések közül néhányan most gondolkodnak családi vagy mini bölcsődék létrehozásán (pl. Alsószölnök). Szentgotthárdon többcélú intézmény működik (óvoda + bölcsőde), ami 14 társult település számára biztosítja a szolgáltatást. 2 éve Csörötneken nyílt meg egy mini bölcsőde. A szociális szakosított ellátások közül ápolást-gondozást nyújtó intézményként, állami szolgáltató fenntartásban pszichiátriai betegeket ellátó intézmény van jelen a térségben (Rábarparti Integrált Szociális Intézet Vas Vármegye), ahol nem engedélyezték az interjúzást.

Kijelenthető, hogy ebben a járásban egyértelműen a falugondnoki szolgáltatás az alapja a szociális ellátórendszernek. Kis sarkítással elmondható, hogy amiről a falugondnok nem tud, és amit nem old meg, az nem is létezik. Ez az érintetti oldalt tekintve is igaz: szó szerint mindenki ismeri a településeken a falugondnokot (1 település esetén – Felsőszölnök – a tanyagondnokot).

A falugondnoki szolgáltatás ismertségét és kihasználtságát a járásra jellemző földrajzi tényezők, valamint történeti háttér indokolja.

Földrajzi tényezők tekintetében befolyásoló tényező, hogy a település mennyi külterülettel rendelkezik, milyen távol vannak egymástól a házak, milyen messze van

Szentgotthárdtól (hiszen a térségben a legtöbb szolgáltatás központosított, a járási székhelyről érkezik a házi segítségnyújtó, a családsegítő, vagy ide viszik a gyerekeket bölcsődébe is), és milyenek a domborzati viszonyai (Felsőszölnök a János-hegyen és a Kakas-hegyen helyezkedik el, oda még falubusszal is nehéz a feljutás).

A történeti háttér tekintetében befolyásoló tényező a nemzetiségek (és kultúrájuk) jelenléte (szlovén, német és cigány); az ebből eredő nyelvi korlátok, főleg az idősek esetében; az évtizedes „elzártság” (a hármaskör határ mentén különösen), amikor is az itt élők megszokták, hogy problémáikat maguk oldják meg, magukra vannak hagyva, így a Szentgotthárdról vagy máshonnan érkező segítségben nem bíznak.

A falugondnoki szolgálat ismertségét növeli, hogy ebben a járásban sok polgármester nem helyi, nem a településen él, nem látja közvetlenül a problémákat. Így a falugondnok gyakorlatilag a polgármester „meghosszabbított keze”, azokat a mindennapi problémákat, amik felmerülnek, a hivatalsegéddel karöltve intézi el. Ez maga után vonzza, hogy benne jobban bíznak, ismerik, „földijük”, nyelvi gondok is kevésbé merülnek fel. A falugondnoki szolgálat mellett a szolgáltatások ismertségénél az étkeztetést kell még említeni. Mivel a két szolgáltatás gyakran együtt jár (a falugondnok viszi az ebédet), természetes az ismertsége.

A járásban a házi segítségnyújtás bár ismert és igénybevett, a falugondnoki szolgáltatás és az étkeztetés jóval megelőzi a házi segítségnyújtást. Főként a sokáig elzárt, más nemzetiségű idősek által lakott területeken, vagy a „hegyen” lakók esetében a házi segítségnyújtás gondozónőjét nem engedik be a házba, mert nincs felé bizalom. Egyik érintett (88 éves nő) arról számolt be, hogy amit a gondozó ellát, azt ő maga is meg tudja oldani (gyógyszerbevétel, mosogatás az ebéd után, ebédátalálás), ezért nincs szüksége a szolgáltatásra. A falugondnok és az étkeztetés szolgáltatásai elegendők. A kertészkedésben kellene valaki, aki segít, de arra „nem talál embert”, mert a legtöbben Ausztriában dolgoznak, és hiába fizetne a segítségért, azokkal a bérekkel nem tud versenyezni.

A házi segítségnyújtás tekintetében jól ellátott a járás, van olyan település, ahol két irányból is igénybe veszik a házi segítségnyújtást (Kondorfa – Szentgotthárdról és Zala vármegyéből is járnak a településre házi segítségnyújtók, mert mindkét irányból megközelíthető és egyforma távolságra van). A Városi Gondozási Központból (Szentgotthárd) járó gondozónők általában busszal jutnak el a társult településekre, ahol kerékpárral közlekednek. Ez jelentősen megnöveli munkaidejüket, az utazás időtartama „holtidő”, ami a szolgáltatás időtartamából von le. Amellett tehát, hogy az emberek nem feltétlenül bíznak bennük, vagy legalábbis a falugondnokban sokkal jobban, az időtényező is befolyásolja a szolgáltatás igénybevételét.

A Városi Gondozási Központ jelzőrendszeres házi segítségnyújtást is biztosít. Érdekes módon ez egyáltalán nem került említésre az érintettek által. Az állami szolgáltatásként jegyzett Gondosóra szolgáltatást említették többen, hogy igénybe veszik vagy szándékoznak igénybe venni, a falugondnok ajánlására. Ugyanakkor több igénybevevőnek hiába van Gondosórája, nem tudja rendeltetésszerűen használni, bent hagyja a házban, illetve a leggyakoribb probléma, hogy elfelejti feltölteni.

Az interjúalanyokból 20 fő nyugdíjas, közülük 5 fővel készült interjú a szentgotthárdi idősek nappali ellátásában. A saját otthonukban, vagy a saját településen, idősekkel készült interjúkban 1 fő említette, hogy szükség lenne a saját településén idősek nappali ellátására. Érdekes módon a 2 fő még nem nyugdíjas interjúalany, a későbbiekre gondolva, szintén hiányolta saját településén az időseknek nyújtott nappali szolgáltatást.

Kiemelendő, hogy azon szolgáltatások esetében, amiket ismernek és igénybe vesznek vagy vettek a megkérdezettek, az elégedettség magas szintű, főleg a szakemberek tekintetében. Kivétel nélkül azt említették az interjúalanyok, hogy sok segítséget kapnak a szférában dolgozóktól, akik a nehéz körülmények és az anyagi megbecsülés hiánya ellenére is lelkiismeretesen végzik munkájukat.

A szolgáltatásokat igénybe vevők közül 1 fő említette azt, hogy az étkezéssel annyiban nem elégedett, hogy íztelenül főznek. A többi interjúalany tekintetében nem volt elégedetlenséget kiváltó tényező.

5.2. Strukturális – szerkezeti problémák feltárása az ellátórendszerben (2. esettanulmány)

A vizsgált járásban 16 településen 29 szolgáltató nyújt szociális szolgáltatásokat. A járásban egyetlen város, a járás székhelye, Szentgotthárd, található. Szentgotthárdon központosulnak a szociális szolgáltatások, a járás egy-két kivételtől eltekintve (mini bölcsőde Csörötneken, házi segítségnyújtás Zala vármegyéből Kondorfán, és természetesen a falugondnokok a települési önkormányzatoknál) mindent társulás útján old meg.

A város a Szentgotthárdi Család- és Gyermejjóléti Központon keresztül az egész járásban családsegítést és gyermekjóléti szolgáltatást nyújt, ellátja az óvodai és iskolai szociális segítői feladatokat a térség iskoláiban, valamint az esetmenedzseri feladatokat a járásban. Társulási Tanácson keresztül, helyileg Szentgotthárdon elhelyezkedő, 80 fős bölcsődén keresztül biztosítja a térségben a gyermekjóléti

alapellátások közül a gyermekek napközbeni ellátását. Ezen túl Csörötneken található a helyi igények kielégítésére egy mini bölcsőde.

A Városi Gondozási Központ az egyéb szociális alapszolgáltatásokat fogja össze. Rajtuk keresztül érhető el az étkeztetés (Szentgotthárd városa tekintetében), a házi segítségnyújtás, a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, idősek nappali ellátása (klub, szentgotthárdi lakosoknak), közösségi pszichiátriai ellátás és a támogató szolgáltatás.

A kötelező önkormányzati szolgáltatásokon (családsegítés és gyermekjóléti szolgáltatás, étkeztetés) túl a térség önkormányzatai 1000 fő alatti településeken falugondnoki szolgálatot működtetnek, illetve házi segítségnyújtásban vesznek részt lakosaik szükségletei szerint, Gondosóra szolgáltatással kiegészítve.

Szociális szakosított ellátások közül ápolást-gondozást nyújtó intézményként egy, állami fenntartású pszichiátriai betegek otthona elérhető a térségben.

A járás szociális szolgáltatási rendszerében a legnagyobb súllyal a falugondnokok tevékenysége szerepel. Az érintetti interjúk során elsőként őket említették az emberek, amikor a településen elérhető szolgáltatásokra kérdeztünk rá. A járásban erőteljesen eltolódik a falugondnokok felé a szolgáltatási súly. Helyben vannak, ismerik őket az emberek, minden generáció, minden családtípus számára szolgálatnak. Kisebb településeken ők a szociális háló alapja. Jelentőségük az ellátórendszerben nagy, minden egyéb szolgáltatás számára alapvető jelzőrendszerként működnek, sőt, néhány esetben kompetenciahatáraikat meghaladó szolgáltatásokat végeznek. Ugyanakkor a Szentgotthárdi járásban település nagyságtól és problémáktól függően eléggé eltér a falugondnokok tevékenysége. Van olyan település, ahol fűnyírást, település karbantartást végez kizárólagosan a falugondnok, szociális feladatai gyakorlatilag nincsenek. A másik véglet az a település, ahol még a nyugdíjjal kapcsolatos ügyintézés is ő végzi az időseknek, vagy a házi segítségnyújtásból vesz át feladatokat. Van, ahol egy családban több olyan személy él egy háztartásban, aki speciális ellátásra szorul. Itt a falugondnokot néha megkérik további segítségnyújtására, például az étkeztetésben. Általánosságban azonban kijelenthető, hogy inkább használják a problémamegoldásra a falugondnok – önkormányzat (polgármester) utat, mint a falugondnok – családsegítő /házi segítségnyújtó / egyéb szociális szolgáltatás utakat.

Az érintetti interjúk során történt említések alapján ismert szolgáltatás még a térségben a házi segítségnyújtás, amit azonban a társult településekről kevesebben vesznek igénybe. Ennek okai a bizalmatlanságban (Szentgotthádról nyújtott szolgáltatás az esetek többségében), néha a nyelvi korlátokban keresendők. Egyes esetekben viszont az idős ember úgy érzi, a szolgáltatás nem azt, vagy nem akkor nyújtja neki, amire szüksége lenne (pl. a kerti munkákban segítség és/vagy hétvégén), vagy a

falugondnokkal olyan jó a kapcsolat, hogy a házi segítségnyújtó szerepét is átveszi. Egyes szolgáltatások közt tehát ebben a járásban elmosódnak a kompetenciahatárok.

A Gondosóra szolgáltatás egyre jobban terjed, főként a falugondnok ajánlására. Ebben a járásban a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás is elérhető, ezért a szolgáltatási struktúrában a Gondosóra eleve meglévő szolgáltatásokkal konkurenciát képez. Nem segíti a helyzetet az sem, hogy a Gondosóra ingyenes, míg a jelzőrendszeres házi segítségnyújtásért fizetni kell. A szolgáltatást igénybevevők nem érzékelik a szolgáltatás tartalmában a különbségeket (jelzőrendszeres házi segítségnyújtásnál azonnali segítséget kap szakképzett személyzet által), ezért az ingyenes mellett döntenek.

A járásban az alapszolgáltatások közül nincs nappali ellátás (a Szentgotthárdon működő idősek klubján kívül, illetve gyermekjóléti szempontból a bölcsődén kívül), utcai szociális munka, valamint esélyteremtő szolgáltatások és átmeneti gondozás. Ezek a szolgáltatások nem kötelezőek a járás települési önkormányzatai számára, és vármegyei szinten elérhetők.

A járásban szlovén, német és cigány nemzetiségi önkormányzatok működnek. Ezt a települések a szolgáltatásfejlesztés során igyekeznek előnyükre fordítani, anyagi forrásokat aktivizálni a hiányzó szolgáltatások létrehozására, vagy a meglévők támogatására. A szlovén nemzetiségi önkormányzat támogatásával például Alsószölnökön bölcsőde létrehozását tervezik. Szakonyfalun szintén azért maradt meg az óvoda, mert a szlovén nemzetiségi önkormányzat fenntartása alá került és így teljes létszámmal üzemeltetik.

5.3. Mainstream-e a családsegítés szolgáltatás? (3. esettanulmány)

A járásban a családsegítést és gyermekjóléti szolgáltatást minden település esetében a Szentgotthárdi Család- és Gyermekjóléti Központ látja el.

A gyakorlatban tehát a családsegítő szakember heti néhány órát tölt az egyes településeken, önkormányzatnál, művelődési házban tart ügyfélfogadást, illetve azokat a családokat vagy egyedülálló embereket látogatja meg, akik már a látókörében vannak.

Ezt a szolgáltatást jellemzően nem az adott településen élő szakember nyújtja, illetve a fentiekből adódóan jóval kisebb heti óraszámban, mint ahogy a falugondnok vagy gondozónő jelen van a településen. Munkája nem feltétlenül látható, látványos vagy

kézzel fogható az emberek számára. Mindezek következménye, hogy sokkal nagyobb a bizalmatlanság vele kapcsolatban.

A családsegítés, mint szolgáltatás egyetlen érintetti interjúban sem említődött, mint ismert szolgáltatás. A kérdezők tettek fel kérdéseket a családsegítéssel kapcsolatban, de a legtöbb esetben ekkor sem azonosították a válaszadók, miről van szó. Egy interjúban felelte azt az interjúalany a kérdező, családsegítéssel kapcsolatos kérdésére, hogy „ide nem jár a családsegítő, mert itt minden rendben van.” A családsegítés tehát ebben a járásban kifejezetten hatósági, kontrolláló feladatként említődik, javarészt gyermekes családokra értelmezve.

A szolgáltatói oldal is megerősítette, hogy nagyrészt gyermekkel kapcsolatos eseteik vannak, tehát a jogszabályban előírt 0-99 éves kor, amikor is foglalkoznak a rászorulókkal, kevésbé valósul meg. A szolgáltatói interjúban elhangzott, hogy van olyan, a határ közelében levő település, ahova már ki sem járnak az ügyfélfogadási időben, mert „felesleges”. A falugondnok, vagy az önkormányzati hivatalsegéd úgylis jelzi, ha van olyan gond, amit nem tudnak megoldani. A korábbiakban az ügyfélfogadásokon nem jelent meg senki, így felesleges volt olyan messzire elmenni. Ezen a szolgáltatásról festett képen némiképpen javít a tudat, hogy szakemberhiányban szenved minden szolgáltatás a járásban, hiszen az Ausztriában vagy Szlovéniában végzett munka sokkal jobban megéri anyagilag. A szolgáltatói interjú elkészítésekor nem sikerült minden kollégával beszélni, a 8 fő közül 4 munkatárssal készíthettünk interjút.

A kisebb településeken tehát a családsegítő feladatai megoszlanak/átolódnak az önkormányzat (javarészt a hivatalsegéd) és a falugondnok között, felé. A természetbeni juttatások legtöbb esetben nem a családsegítő szakemberen, hanem a helyben levő szakembereken keresztül kerülnek a rászorulókhöz. A szociális ügyintézés szintén ők végzik. A társult településeken tehát a munkamegosztás a szociális szakemberek között egyedi formát ölt. A családsegítő kompetenciáiból elsősorban a falugondnok, valamint önkormányzati ügyintéző és/vagy a polgármester folyamatos jelenlétük és ismertségük, és az ebből következő bizalom révén, nagy darabokat hasít ki.

Tehát, a tanulmány címében feltett kérdésre válaszolva: nem mainstream a kisebb településeken a családsegítés szolgáltatás. Nem is lehet az, mert nincs folyamatosan jelen a település életében. Ebből következően azonban nagy (lenne) a jelentősége a szakemberek együttműködésének, annak érdekében, hogy a szolgáltatást igénybevevők ugyanolyan feltételekkel jussanak a szolgáltatáshoz, mint a nagyobb településen élők.

A családsegítést és gyermekjóléti szolgáltatást a magyar szociális ellátórendszerben a szociális háló alapintézményének, alapszolgáltatásának szokás nevezni, hiszen a települési önkormányzatnak ezt a szolgáltatást mindenképpen biztosítania kell a lakosai számára. A vizsgált térségben minden önkormányzat társulás révén, a járás legnagyobb településével szerződve teljesíti a kötelezettségét. Jogszabály ellen tehát nem vétenek, ellenben a társulás nem teszi lehetővé a kisebb településeken élőknek az azonos szolgáltatási minőség biztosítását. Nem véletlen tehát, hogy a kisebb településeken az önkormányzat saját szolgáltatásai nagyobb ismertségnek örvendenek, és az, hogy ezeken a településeken inkább a falugondnoki szolgálat és a házi segítségnyújtás számít a szociális háló legalsó rétegének.

5.4. Következtetések

A Szentgotthárdi járásban vertikális esettanulmány révén vizsgált három kérdés és az arra adott válaszok átfedéseket, összefüggéseket mutatnak. Az alábbi ábrán látható összefüggések egyszerű logikai körben mozognak.

A szolgáltatást igénybe vevők helyi, kényelmesen elérhető és minden nap jelen levő szolgáltatásokra vágnak (abban bíznak meg, akit ismernek, aki beszéli a nyelvüket, sokszor még benne is nehezen, történelmi okokra tekintettel).

Ezt a szükségletet leginkább a falugondnoki szolgáltatás elégíti ki, illetve az önkormányzati hivatalsegéd, akik a legtöbb esetben a település ismert lakosai.

Az elégedettséget a szolgáltatással generálja, hogy helyi szolgáltatás, „házhoz jön”, és olyan ember nyújtja, akit ismer a szolgáltatást igénybe vevő, ezáltal bizalma van benne és a szolgáltatásban is.

A közösség, az emberek mindennapi életében kevésbé részt vevő szolgáltatások és szolgáltatást nyújtók (pl. a családsegítés) ezért nem tudnak oly mértékben beépülni a szolgáltatási rendszerbe, jelentőségük csökken, nem ők lesznek az alapja a szociális hálónak.

A családsegítés ugyanakkor ebben a járásban, a szakemberhiány, a történelmi okokra is visszavezethető bizalomhiány miatt, „feladta”, hogy jelen legyen, hogy mainstream legyen a település lakosait érintő kérdésekben.

Ebből következőleg, főként kisebb településeken a megfelelő minőségű szolgáltatások nyújtása érdekében az alapszolgáltatások és alapellátások közti információáramlás, valamint az együttműködés a szolgáltatásokat nyújtó szakemberek között extrém módon felértékelődik.

6. Összefoglaló

A kutatás alapvető kérdése arra vonatkozott, hogy az érintett járások vonatkozásában ténylegesen elérhetőek-e a jogszabály által előírt szociális ellátások? A szociális ellátások és szolgáltatások tényleges helyzetének felmérését megcélzó átfogó terepkutatási tapasztalataink alapján a válasz az inkább nem irányába hajlik, viszont a kép ennél sokkal árnyaltabb, így célszerű az egyes konkrét kutatási kérdésekre adott válaszokra fókuszálni, amelyek pontosabban megragadják a járási szociális helyzetkép lényeges elemeit.

6.1. Ellátások/szolgáltatások

K1: Az ellátások a szociális törvény szerinti tartalommal, az adott ellátási típus valamennyi szolgáltatási elemét biztosítják-e, vagy csak szűkített tartalommal valósulnak meg?

A dokumentumelemzés alapján megállapítható, hogy a járás valamennyi települése biztosítja a törvény szerinti tartalommal, az adott település számára előírt szolgáltatásokat, valamennyi szolgáltatási elemmel. A járásban jellemzőek a központosított intézmények, melyek tipikusan célcsoportok és szolgáltatási ágak (szociális alapszolgáltatások például) szerint differenciálódnak. A szolgáltatások kevésbé kötődnek civil vagy egyházi, esetleg forprofit szolgáltatókhoz, jellemzően önkormányzati (vagy önkormányzati társulás), illetve állami fenntartásúak. A központosított szolgáltatások székhelye Szentgotthárd. A várostól távolodva, egyre közelebb kerülve a Vend vidékhez, a valós, gyakorlatban működő szolgáltatási elemek szűkítésével, néhány esetben eltűnésével találkozunk (pl. családsegítés vagy házi segítségnyújtás). Ezzel párhuzamosan a települések által nyújtott szolgáltatások jelentősége és részvétele az érintettek életében nő (pl. falugondnoki szolgálat, helyben létrehozott bölcsőde).

K2: A fenntartói szándékon túl milyenek a valóságos szolgáltatások tényleges paraméterei? Miért, olyanok amilyenek? Milyen következményei vannak ennek a helyzetnek?

A szolgáltatások helyzetét az osztrák és szlovén határok közelsége nagymértékben befolyásolja. A járásban egyértelműen érvényesül Ausztria és Szlovénia (inkább Ausztria) elszívó hatása a szakemberek tekintetében. A szakemberhiány a

szolgáltatások minőségének csökkenéséhez is vezethet. (Pl. házi segítségnyújtásban dolgozók létszáma annyira lecsökkent, hogy a hétvégi szolgáltatást meg kellett szüntetni.) Néhány esetben a rászorulókról már nem is jeleznek az illetékes szolgáltatás felé, megoldják helyben, saját eszközökkel.

A járásban jelen levő multikulturális közeg a szlovénul nem beszélő szakembereket, főként, azokat akik nem az adott településen élnek, ahol a szolgáltatás folyik, kihívás elé állítja. A nyelvi, kommunikációs nehézségek és a bizalmatlanság miatt nem veszik igénybe a szolgáltatást az érintettek.

A város - falu települési lejtő egyértelműen érvényesül a szolgáltatások nyújtása során, a valós paraméterek vizsgálatakor. A városban minden szolgáltatás elérhető, a településekre való kijutás azonban sokszor okoz nehézséget a családsegítő és házi segítségnyújtó szakembereknek, vagy akár jelzést sem kapnak az adott településről.

A járásban a falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás kettős jellemzőkkel jelenik meg. Van olyan település, ahol a falugondnok kizárólag településszépítő és/vagy technikai feladatokat végez akár az önkormányzatnak, akár a falu lakosságának, így a szociális szolgáltatáshoz kevés köze van tevékenységének. Nagyobb részben vannak azonban az olyan falugondnokok, akik kompetenciahatáraikon túllépve, a családsegítésből és a házi segítségnyújtásból is vállalnak feladatokat. Ők többnyire az adott település lakosai, akiknek fontosak az ott élők és a település sorsa. Mindez azonban az egyéb szolgáltatások visszaszorulását, van, ahol a teljes eltűnését jelenti.

A járásban biztosított a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás is, mely a napjainkban egyre inkább előtérbe kerülő Gondosóra szolgáltatással versenyhelyzetbe kerül, ez utóbbi ingyenessége miatt. Az érintettek a két szolgáltatás valós minősége között nem tudnak különbséget tenni, ezért az anyagi tényezők alapján inkább az ingyenes Gondosóra szolgáltatás mellett döntenek, mely veszélybe sodorja a kiépített, működő jelzőrendszeres házi segítségnyújtást.

Bár a Szombathelyen székelő, az egész vármegyére kiterjedő fogyatékosügyei tanácsadás elvileg biztosított a járásban is, a szolgáltatók többségének nincs kapcsolata a két fő fogyatékosügyei tanácsadóval. Ezt a tanácsadók is megerősítették, nincs esetük a járásból. Ennek oka kettős: egyrészt a többször említett bizalmatlanság még nagyobb szerepet játszik, hiszen Szombathely messzebb van még Szentgotthárdnál is, még kevésbé ismertek a szakemberek, akik onnan érkeznek. Másrészt a fogyatékosügyei tanácsadók arról számoltak be, hogy a központ, ahol székelnek, ahova tartoznak, nem támogatja kapcsolatépítésüket a vármegye szociális szolgáltatóival és rászorulóival. Nem kapnak jelzéseket, nem tudják feladatukat,

szolgáltatásaikat megfelelően reklámozni. Ez a szolgáltatás tehát nemhogy a járásban, de a vármegyében sem szervült még a szociális szolgáltatások körében.

K3: Vannak-e esetleg önként vállalt, az elvárton felül biztosított ellátások, szolgáltatások?

Egy településen, Csörötneken biztosítanak a központosított szolgáltatásokon túl bölcsődei ellátást a településen élő kisgyermekes családoknak. Itt interjú nem készült, de a szentgotthárdi Társulási Tanács által fenntartott bölcsőde vezetője elmondta, hogy a két éve nyílt meg a csörötneki bölcsőde és mini bölcsődéként működik. Ezen túl Alsószölnökön említette a polgármester, hogy a Szlovén Nemzetiségi Önkormányzat támogatásával, a régi, most már felújított óvoda épületében szándékukban áll a közeljövőben bölcsődét nyitni.

Több érintetti interjúban pedig az került szóba, hogy a településeken jó lenne idősök klubját, nappali ellátást üzemeltetni. A szentgotthárdi klubba nem tudnak, vagy nem akarnak elmenni az idősök, de helyi keretek között szívesen fogadnának ilyen szolgáltatást. Egyelőre azonban a városi klubon kívül nincs a településeken idősök nappali ellátása.

K4: A hozzáférés valóban biztosított-e a lakosok számára? Milyen módon?

Az egyes szolgáltatásokhoz való hozzáférés törvény (1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról) alapján biztosított a járás lakosai számára. Ugyanakkor a valós, gyakorlati helyzetet figyelembe véve a járás multinacionális és multikulturális összetétele, valamint földrajzi sajátosságai alapvetően meghatározzák, melyik településen, valójában milyen szolgáltatás érhető el, vagy milyen szolgáltatást vesznek igénybe az érintettek. Látható, hogy vannak olyan szolgáltatások (például házi segítségnyújtás), ami egyes településeken Szentgotthárd, illetve Nádasd irányából is elérhető a rászorulóknak részére, tehát még választhatnak is szolgáltatót. A másik véglet az a település, ahova gyakorlatban nem jár ki a családsegítő, mert a falugondnok mindent elintéz, illetve az emberek bizalmatlansága és a közlekedési nehézségek miatt nem tud eljutni a rászorulókhöz és nem is engedik be. A járásban tehát a gyakorlatban a hozzáférés a szolgáltatásokhoz széles skálán mozog, amit alapvetően befolyásol az érintett lakóhelye és az, hogy milyen nemzetiséghez tartozik.

Nem segít a helyzeten, hogy aprófalvas térségről lévén szó, a települések önállóan nem tudnak bizonyos szolgáltatásokat fenntartani (pl. családsegítés), ezért a Térségi Társuláshoz csatlakoznak költségeik megosztása és a könnyebb fenntarthatóság érdekében. Ez viszont azt eredményezi, hogy központosított, nem decentralizált szolgáltatások jönnek létre, ami az igénybevételt jelentős mértékben csökkenti.

K5: Ha hiányoznak szolgáltatások/ellátások, akkor annak mi az oka? (abszolút problémák az ellátórendszerben)

Törvényi előírás alapján nem hiányoznak szolgáltatások az ellátórendszerből a vizsgált járásban, abszolút problémák tehát nem mutathatók ki. Ugyanakkor a járás demográfiai trendjei a kisgyermekeknek és az időseknek nyújtott szolgáltatások helyi (nem járásszékhelyi) bővítését indokolná. Relatív probléma tehát, hogy a szolgáltatások többsége (így a gyermekek és idősek napközbeni ellátása is) csak és kizárólag Szentgotthárdon érhető el. Azoknak a szülőknek, akik nem Szentgotthárd felé ingáznak, gondot okoz a gyermek bölcsődébe való szállítása, természetesen helyi bölcsődét jobban preferálnának. Az idős érintetti interjúkban pedig kiemelték az idősek nappali ellátásának hiányát, szintén a kisebb településeken (Szentgotthárd csak helyi lakosok számára biztosítja a szolgáltatást, illetve többen említették, hogy nem is tudnának rendszeresen beutazni a városba.)

K6: A hiányzó ellátások a járáson kívül elérhetőek-e máshol a lakosság számára?

Abszolút hiányzó szolgáltatásokról nem beszélhetünk a járásban, legalábbis a jogszabály által előírt szociális alapszolgáltatások és gyermekjóléti alapellátások közül. Amiket a jogszabály nem ír elő (mivel a járásban a települések lakosságszáma alapján nem szükséges biztosítani), vagy szakosított ellátások közé tartozik, az elérhető vármegyei szinten. Egy szolgáltatást említettek többször, aminek létrehozatala indokolt lenne, bár szakosított ellátásként nincs rá törvényi kötelezettség, ez az ápolást-gondozást nyújtó bentlakásos intézmények közül az idősek otthona. Ugyanakkor Hegyfalu, Vasvár, Szombathely stb. biztosítja a szolgáltatást, tehát vármegyei szinten elérhető.

6.2. Érintett lakosság, igénybevevők

K7: Milyen az érintett lakosság, vagy akár a tényleges igénybevevők tapasztalata és véleménye a szociális ellátások fenti jellemzőiről (ismerik-e, igénybe tudják-e venni, mi a véleményük, mennyire elégedettek, milyen problémákat látnak?)

Az érintett lakosság legtöbb esetben a "szájhagyomány" útján vagy a falugondnokok munkájának köszönhetően értesül a szociális szolgáltatások létéről. A járásban a legtöbb esetben a falugondnok a szociális háló alapja és az alapvető információforrás arról, hogy milyen egyéb szolgáltatásra jogosult vagy van szüksége az érintettnek. Ennek fényében kulcsfontosságú a falugondnokok továbbképzése, a szociális

ellátórendszer alapos ismerete részükről. A falugondnokok munkáját mindenhol elismeréssel, elégedettséggel emlegették az érintettek.

Ugyanakkor az érintetti interjúk nem csak arra mutattak rá, hogy mekkora a bizalmatlanság a járás székhelye felől érkező szolgáltatók felé, hanem arra is, hogy a járás szolgáltatói között sajátos munkamegosztás alakult ki, ami a legtöbb feladatot a falugondnokok felé tolja át. A házi segítségnyújtás gondozóitól az érintettek olyan feladatok ellátását várják (kertészkedés, takarítás, favágás), ami nem esik a szolgáltatás körébe. Néhány esetben pont ezért nem veszik igénybe a szolgáltatást - vagy meg tudják még csinálni maguk, vagy a falugondnok besegít (lenyírja a fűvet, felvágja a fát). Ugyanakkor akik igénybe veszik a házi segítségnyújtást, elégedettek a szolgáltatással.

A másik érdekes kompetencia-megosztás a családsegítő szakemberek és a falugondnok között tapasztalható. A járásban a családsegítőhöz inkább hatósági, kontrolláló funkciót társítanak, aki akkor jön, amikor "baj van", és inkább gyermekes családokkal foglalkozik. Ahol "minden rendben van", ott az érintettek véleménye szerint nem tudna mit tenni, ezért felesleges szólni neki. A családsegítés a legkevésbé emlegetett szolgáltatás volt az érintetti interjúk során. Elégedettségéről vagy elégedetlenségéről nem is számoltak be ezzel kapcsolatban az érintettek.

Problémaként az idősek klubja (nappali ellátás) hiányát említették többen a kisebb településeken.

K8: Amennyiben a megfelelő szolgáltatások biztosítottak, de a lakosság nem veszi őket igénybe, akkor ennek mi az oka? (strukturális vagy szerkezeti problémák feltárása az ellátórendszerben)

Bár a megfelelő szolgáltatások törvényi előírás szerint biztosítottak a járás minden településén, a gyakorlatban mégsem veszik igénybe őket. Kereslet és kínálat elcsúszik egymás mellett és önmagát gerjesztő folyamattá válik. Főként a Vendvidéken a rászorulóknak nem bíznak a köreiken kívül eső emberekben, ezért a családsegítés szolgáltatás ügyfélfogadásain nem jelennek meg. Problémáikkal a helyi falugondnokot, vagy önkormányzati hivatalsegédet keresik meg. A családsegítés szolgáltatás eleve szakemberhiánnyal küzd, így utazási időt és üresjáratos ügyfélfogadási időt megspórolva, egy idő után már ki sem jár a településre. Kompetenciáit átveszi az önkormányzati ügyintéző és a falugondnok, akikben a bizalom egyre erősödik, míg a családsegítőnek esélye sincs többé megközelíteni a rászorulókat.

Az eredeti bizalomhiány történelmi gyökerekkel, a kollektív tudattalanba rögzült félelmekkel társítható, melynek esélye sincs az oldódásra, hiszen a városból érkező szakember egy idő után feladja a bizalomépítési törekvését, és nem jár ki a településre. Akit pedig nem látnak, nem ismernek az emberek, nem fogadják be.

A történelmi okokhoz földrajzi sajátosságok is társulnak: a járás egyes részei nem megközelíthetők kerékpárral, vagy sima autóval, esetleg tömegközlekedéssel, ezért esély sincs rá, hogy a falugondnokon kívül más is érintkezésbe lépjen szakemberként az érintettel. Ez viszont további strukturális problémákhoz vezet, hiszen a falugondnok terhelése és kompetenciáin kívül eső feladatai nőnek meg. Hiába tehát a papíron differenciált ellátórendszer, ha a valóságban egy szakembernek kell 3 szakember feladatait ellátni, ami a túlmunka egész sajátos verzióját állítja elő.

K9: A családsegítés szolgáltatás, mint a szociális háló alapját nyújtó szolgáltatás (ahova elvileg az általa működtetett jelzőrendszeren keresztül minden információ befut) valóban tudja-e teljesíteni ezeket az elvárásokat? Mainstream-e a családsegítés szolgáltatás?

A kisebb településeken a családsegítő szakember feladatai megoszlanak/átolódnak az önkormányzat (javarészt a hivatalsegéd) és a falugondnok között, felé. A természetbeni juttatások legtöbb esetben nem a családsegítő szakemberen, hanem a helyben levő szakembereken keresztül kerülnek a rászorulókhöz. A szociális ügyintézés szintén ők végzik. A társult településeken a munkamegosztás a szociális szakemberek között egyedi formát ölt. A családsegítő kompetenciáiból elsősorban a falugondnok, valamint önkormányzati ügyintéző és/vagy a polgármester folyamatos jelenlétük és ismertségük, és az ebből következő bizalom révén, nagy darabokat hasít ki.

Tehát, nem mainstream a kisebb településeken a családsegítés szolgáltatás. Nem is lehet az, mert nincs folyamatosan jelen a település életében. Ebből következően azonban nagy (lenne) a jelentősége a szakemberek együttműködésének, annak érdekében, hogy a szolgáltatást igénybevevők ugyanolyan feltételekkel jussanak a szolgáltatáshoz, mint a nagyobb településen élők.

További fontosabb észrevételek és megállapítások

A járásban három egyházi/civil szolgáltató van jelen, egyik sem járási központtal: a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület (Fogyatékosok Otthona, mely a vizsgált járásból is fogad rászorulókat); a Szombathelyi Egyházmegyei Karitasz (mely adományokkal látja el a térséget, elsősorban a falugondnokokon, lelkészekon keresztül) és a Nádassdi Evangélikus Diakóniai Központ (mely házi segítségnyújtást és falugondnoki szolgálatot biztosít néhány településen a járásban).

A nem személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatást az alapszolgáltatások közül - tehát az étkeztetést - minden települési önkormányzat biztosítja a lakosai számára. Általánosságban elégedettek az érintettek ezzel a szolgáltatással, egy esetben panaszkodott az egyik interjúalany arra, hogy ízetlenül főznek.

A járás szociális szolgáltatásainak új lendületet adhat az egyelőre - legalábbis szociális téren - még kiaknázatlan nemzetiségi önkormányzatok jelenléte és erőforrásai a térségben (pl. Alsószölnök tervei a bölcsőde létrehozására).

Források

Alsószölnök Község Önkormányzata 2024. Alsószölnök Község Önkormányzat Helyi Esélyegyenlőségi Programja 2024-2029. Csörötnek, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Apátistvánfalva Község Önkormányzata 2023. Apátistvánfalva Község Önkormányzat Helyi Esélyegyenlőségi Programja 2023-202. Aóátistvánfalva, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

BFH Európa Projektfejlesztő és Tanácsadó Kft. 2015. Szentgotthárdi Járási Esélyteremtő Programterv. Szentgotthárd, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Csizmadia Zoltán, Kóbor Krisztina, Tóth Péter 2023. A szociális intézmények szolgáltatási/ellátási nehézségei, belső megoldási mechanizmusai és szükségletei – egy szakmatámogatási- és fejlesztési problématerkép alapvonalai *Párbeszéd: Szociális munka folyóirat*, Évf. 10 szám 1 (2023) <https://doi.org/10.29376/parbeszed.2023.10/1/2>

Csörötnek Község Önkormányzata 2024. Csörötnek Község Önkormányzat Helyi Esélyegyenlőségi Programja 2024-2028. Csörötnek, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Felsőszölnök Község Önkormányzata 2024. Felsőszölnök Község Önkormányzat Helyi Esélyegyenlőségi Programja 2024-2029. Felsőszölnök, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Gasztony Község Önkormányzata 2023. Helyi esélyegyenlőségi program 2023-2028. Gasztony, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Kétvölgy Község Önkormányzata 2024. Kétvölgy Község Önkormányzat Helyi Esélyegyenlőségi Programja 2024-2029. Kétvölgy, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Kondorfa Község Önkormányzata 2024. Helyi Esélyegyenlőségi Program 2024-2028. Kondorfa, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium. Országos Területfejlesztési és Területrendezési Rendszer (TEIR) TEIR Tablók HEP. Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium, elérhető: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/4> (letöltés dátuma: 2024. július. 31.)

Magyarlak Község Önkormányzata 2024. Magyarlak Község Önkormányzat Helyi Esélyegyenlőségi Programja 2024-2028. Magyarlak, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Nemesmedves Község Önkormányzata 2023. Helyi esélyegyenlőségi program 2023-2028. Nemesmedves, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Orfalu Község Önkormányzata 2024. Helyi Esélyegyenlőségi Program 2024-2029. Orfalu, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Rábagyarmat Község Önkormányzata 2023. Helyi esélyegyenlőségi program 2023-2028. Rábagyarmat, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Rátót Község Önkormányzata 2024. Helyi Esélyegyenlőségi Program 2024-2028. Rátót, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Rönök Község Önkormányzata 2023. Helyi esélyegyenlőségi program 2023-2028. Rönök, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Szakonyfalu Község Önkormányzata 2024. Szakonyfalu Község Önkormányzat Helyi Esélyegyenlőségi Programja 2024-2029. Szakonyfalu, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Szentgotthárd Város Önkormányzata 2023. Helyi esélyegyenlőségi program 2023-2028. Szentgotthárd, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

Vasszentmihály Község Önkormányzata 2023. Helyi esélyegyenlőségi program 2023-2028. Veszprémvarsány, elérhető: <https://hep.tef.gov.hu/> (letöltés dátuma: 2024. május 17.)

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról

2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről

Mellékletek

Melléklet 1: Fenntartói, intézményi/szervezeti, szakértői interjú kérdései

Bevezető kérdések

1. Az interjúalanyt bemutató kérdések
 1. Rövid bemutatkozás
 2. Hogyan kapcsolódik a járáshoz, illetve a településhez, ahol az interjú készül? Itt is lakik, vagy ez csak a munkahelye?
 3. Mióta tölti be ezt a posztot, ami miatt megkerestük?
 4. A munkája melyik településhez/településekhez köti?
 5. Ha volt korábban más munkája, azt hol végezte? Milyen munkakörben?
 6. Ez a korábbi munkakör kapcsolódott-e valamilyen szempontból a szociális ellátórendszerhez?
2. Pár mondatban jellemezze röviden a települést/településeket/járást, ahol vagyunk!
 1. Lakosság összetétele
 2. Demográfiai folyamatok, elöregedés, születésszám, elköltözés, beköltözés
 3. A helyi társadalom összetétele, szociális szempontból kiemelhető csoportok jelenléte
 4. Az elmúlt tíz évben milyen jelentős változások történtek a településen. (Beruházások, pályázatok, programok, egyéb események)
 5. Ezek a változások mennyiben befolyásolták az itt élők szociális helyzetét?
 6. A szomszédos településekkel összehasonlítva milyen helyet foglal el a település, ahol munkálkodik. (Ha több településen dolgozik, akkor ezeket hasonlítsa össze egymással)

Intézménnyel kapcsolatos kérdések

Vannak kérdések, amik adott esetben, adott helyszínen nem értelmezhetők!

1. Röviden vázolja az intézmény működését, ahol tevékenykedik! (Alapítás, fenntartó, alkalmazottak, munkatársak száma)
2. Amennyiben több településen lát el feladatot, ennek intézményi szervezettsége jól van-e kialakítva?

3. Milyen feladatokat látnak el? (jellemző az egy intézményhez csatolt többféle feladat ellátása, pl. a járási Többcélú társulás ellátja a családsegítés szolgáltatási, család-és gyermekjóléti központi feladatokat és van szakmai egységük családi bölcsődék működtetésére is)
4. Megfelelő-e az infrastruktúra?
5. Van-e kapcsolat hasonló szolgáltatásokat ellátó másik intézményekkel?
6. Milyen jellegű ez a kapcsolat?
7. Milyen más intézményekkel állnak szakmai kapcsolatban?
8. Vannak-e kihívások az intézmény működésében? Mik ezek?
9. Mivel kiemelt célcsoportként említette a MÁLTA a fogyatékossgal élőket, akiknek a két járásban nyújtott szolgáltatásokat fókuszban kell kezelni, ezért érdemes rákérdezni külön:
 - a járásban milyen fogyatékossgal élőknak nyújtott szolgáltatásokat ismer?
 - ezek közül melyekkel van kapcsolata?
 - ismeri-e a fogyatékossgügyi tanácsadó szolgáltatást?
 - van-e kapcsolata (ha igen, milyen jellegű) a fogyatékossgügyi tanácsadóval?
10. Földrajzilag van-e olyan terület a járásban, ami nem lefedett szociális szolgáltatással? Ha igen, melyek ezek a terület és milyen szolgáltatásra lenne ott igény Ön szerint?

Kapcsolati háló

Nevezzen meg (amennyiben ez releváns az interjúalany szempontjából) maximum három szociális vagy gyermekjóléti szolgáltatót (intézményt) akivel kapcsolatban állt az elmúlt 1 évben!

1. informálisan: személyesen, telefonon, emailben volt kontakt a két intézmény között bármilyen témában
2. formálisan: közös rendezvény, pályázat, szakmai megbeszélés valamely intézményt érintő ügyben.
3. szakmai tanács, segítségkérés: (ez lehet akár a kormányhivatal, NSZI, SZGYF...hátérintézmények, vagy más a szakmában dolgozó intézmény, esetleg az önkormányzat szociális referense is.)

A szolgáltatást igénybe vevőkkel kapcsolatos kérdések

Vannak kérdések, amik adott esetben, adott helyszínen nem értelmezhetők!

1. Mekkora az ellátottak száma?
2. Mennyi az esetszám?

3. Amennyiben értelmezhető: Van-e várólista a szolgáltatásra? Mekkora a várólista.
4. Mik a leggyakoribb ügyek, panaszok, kérések?
5. Hogyan jellemezné a klientúrát?
6. Kérnek-e visszajelzést a kliensektől?
7. Ha kérnek, kapnak-e visszajelzést a kliensektől?
 1. Milyen formában?
8. Mivel kiemelt célcsoportként említette a MÁLTA a fogyatékossgal élőket, akiknek a két járásban nyújtott szolgáltatásokat fókuszban kell kezelni, ezért érdemes rákérdezni külön:
 - van-e fogyatékossgal élő a látókörében?
 - milyen fogyatékossgai típusok a jellemzőek a járásban?
 - miben kéri a fogyatékossgal élő ügyfele a segítségét (ha van)?
 - milyen más szolgáltatáshoz tudja küldeni?

Vélemények, javaslatok a szolgáltatással kapcsolatosan

Vannak kérdések, amik adott esetben, adott helyszínen nem értelmezhetők!!

1. Ha összegezni kell a véleményét a szolgáltatás jelenlegi színvonaláról, akkor hogyan értékelné azt?
2. Ha meg kéne fogalmazni a szolgáltatás három legnagyobb hiányosságát, akkor mi lenne az?
3. Mivel lehetne még hatékonyabbá, gördülékenyebbé tenni az itt végzett munkát?
4. Milyen változtatásokat kellene eszközölni, ahhoz a munkavégzés könnyebb, hatékonyabb legyen?
5. Szükség lenne-e valamilyen fejlesztésre ehhez? (Informatikai, infrastruktúra, eszközök, munkatársak, munkatársaknak nyújtott szolgáltatás (pl. szupervízió))
6. Van-e lehetőség továbbképzésre, tanulásra?
 1. Ha igen, hol és milyen formában valósul ez meg?
 2. Ha nem, szükség lenne-e erre? Milyen formában?
7. Hol látja a szolgáltatást és magát öt/tíz év múlva? Mi fog változni?

Melléklet 2: Érintetti, kliens oldali, közösségi interjú kérdései

A beszélgetés akár egyéni, akár csoportos formában valósul meg, a következőket érdemes érinteni benne:

1. Igénybe vett szolgáltatások

Jelenleg milyen szolgáltatásokat vesz igénybe?

Mást is vett-e már igénybe (régábban, korábban)?

Hol hallott a szolgáltatásról?

Önként kereste-e meg a segítőköt?

2. Elégedettség

Elégedett-e a szolgáltatásokkal?

Mi a legjobb/leghasznosabb bennük?

Min kellene javítani?

Milyen problémákat látnak?

Tud-e mondani olyan szociális szolgáltatást, amit nem vesz igénybe, de tudja, hogy létezik?

Mi az oka, hogy ezt nem veszi igénybe?

3. Szükségletek

Lenne-e javaslata, milyen szolgáltatás kellene még?

Mit venne még igénybe (ha lenne)?

Ha nem veszi igénybe a családsegítés szolgáltatást, miért nem?

Ön szerint milyen problémákban tud segíteni a családsegítő?